

Zum Felde, Albert,

Pontificios, salis apostolici expertes, in re fidei fluctuare ad Matth. V.
13. in memoriam festi saecularis evangelice II

Kilia 1718

4 Diss. 3177,6

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10957666-7

VD18 1494961X-001

3177/6
Diss. 4^a
3177
6
PONTIFICIOS,
SALIS APOSTOLICI
EXPERTES, IN RE
FIDEI FLVCTVARE

AD MATTH. V. 13.

IN MEMORIAM

FESTI SAECVLARIS EVANGELICI II.
DEMONSTRARVNT

ALBERTVS zum Felde /

S. THEOL. ART. RATION. ET PHILOS. SVBLI-
MIORIS PROF. ORDIN. ECCLES. KILON.
PASTOR. PRIMAR.

ET

JOANNES LAVRENTIVS
MOSHEIM, LVBECENSIS.

AD D. VIII. NOVEMBR. A. 1717.

EDITIO II. AUCTIOR ET EMENDATIO

KILIAE,
LITERIS BART. REVTHERI, ACAD. TYPOGR.
A. MDCCXVIII.

DO NOT
SALAS ALOS
EXPERTS ARE
FIDELITY ARE

AD MATTHEW 11
IN MEMORIAM

TESTI SACERDOTALIS IN ANGELO II
DEMONSTRANT
ALBERTVS ANN

3. THEO. THE RATION ET PATRISTICA
MORIS PRO OMNIBUS
PASTOR. RATION.

JOANNES LAVRENTIUS
MOSHEM, INVENTUS

AD D. N. M. NOVEMBER 18 1877

IN THE CITY OF NEW YORK

IN THE CITY OF NEW YORK
IN THE CITY OF NEW YORK

A. 3. **De**
DE SALE INSULSO,
DISSERT.

§. 1.

Elebris est locus, ab omnibus tamen non satis intellectus, quo Christus suos sal terrae nominavit, addita sancta exhortatione, ut omnibus modis providerent, ne aculeos amitterent, fierentque insipidi. Ita enim Dominus loquitur;

a) ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς. Ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀλιθῇσεται. εἰς ὃ δὲν ἰσχύει ἔτι, εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω, καὶ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Vos estis sal terrae. Si vero sal insipidum fiat, quare salietur? Ad nullam rem valet amplius, nisi ut proiciatur foras, & conculcetur ab hominibus. Apud Marcum hoc modo effertur: b) καλὸν τὸ ἅλας. Ἐὰν δὲ τὸ ἅλας ἀναλον γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύσετε. Bonum est sal: si vero sal insulsum reddatur, quare condietur? His addit S. Lucas: c) neque in terra, neque fimo conducit. Foras proiciunt illud: addita solemni obtestatione, qui aures habet, audiat. De re agitur longe gravissima, in qua opus erat sancta adhortatione & commonefactione Christi, qui, quoties de re salutis loquitur, quam in universum, aut eo tempore cum primis necessariam iudicabat, & animis prorsus infigendam, verba sua hac formula obsignare solet.

A

§. 2.

a) Matth. V. 13. b) Marc. IX. 50. c) Luc. XIV. 34. 35.

Alloquitur vero Servator Apostolos suos, quod ex Matthaei citato capite, eiusque initio patet. Cum magna populi turba ad Christum veniret, in montana secessit, & accedentibus ad illum discipulis, aperiens os suum, ἐδίδασκεν αὐτοὺς, docuit illos, discipulos suos, audientibus reliquis, qui accesserant, propiusque adstabant. Postquam vero illos sanctis doctrinis instruxisset, id inter cetera eos edocuit, imminere illis persecutiones: at perquam felices illos sub mediis persecutionibus futuros esse, eo quod sancta illis praemia in coelis essent reposita. Sed cum, tamen absterri tot incommodis imminentibus possent, sancta illos adhortatione in officio continere & contra futura pericula confirmare voluit. Eleganti itaque metaphora sal illos terrae nominat; quemadmodum tamen sal sollicitè servatur, ne vim suam amittat, perdatque aculeos: ita quoque omnem adhibendam esse operam, ne insulsi fierent, & ad exsequenda officia inepti.

Ante omnia vero dispiciendum erit, quid salis nomine Christus intellexerit; an ad sal proprie sic dictum respiciat, an vero salis nomine quidquam sali analogum intelligat? Ioh. Clericus q) salis nomine Christum cinerem intelligere existimat, eo quod cinis agris conducatur, & progenerandis plantis admodum inserviat, quamdiu dilutus non est, & acres illas falsasque particulas perdidit. Qua in re ab illo plane dissen-

d) in adnotat. Gallicis ad N. T.

dissentio; cum nesciam, quo argumento comprobari possit, salis nomine & cinerem comprehendere. Non negamus quidem, in cinere salem esse; *e)* id pernegamus, omne id sal dici, quod falsas particulas habet admixtas. Tum porro, quae inter cineres & Apostolos comparandi ratio erit? Ignis eorum symbolum esse poterat, non vero reliquiae illae tenues, caput illud mortuum, quod saeva flamma reliquit. Neque quidquam molestiae nobis facit obiectio, quod salis nullus usus sit in terra colenda, cum Christus tamen tradat, sal insulsum neque agro, neque fimo conducere. Varie responderi poterit, & primum quidem, nescire nos, quid in colendis agris apud Iudaeos usitatum fuerit. Ionstonum certe *de admir. fossil. cap. 4.* observasse, memorat Sperlingius, *f)* quod agri illius conspersu fertiles reddantur. Cui id addi poterit, paroemialem hanc esse locutionem; qua non id indicetur, salis usum esse in colendo agro, aut fimo, sed quod ne quidem eum in finem adhiberi possit, & plane sit inutile. Quid inquinatius fimo? quid contemptius? Neque tamen sal insulsum fimum augere potest: usum alias praeberet ad culturam agri. Et quid demum de cinere dici poterit? Num eum in agros proiciunt, aut fimo immiscent? Neutiquam vero. Id novimus, semina in cinerem proiecta fructum ferre copiosum: id quaeritur vero, an ἄλας cinerem denotet?

§. 4.

De sale itaque loquitur Christus, & quidem Iudaico: neque enim vel suspicari licet, de alio sive fossi-

A 2

li,

e) Vid. Conring. de hermet. Medicina c. 22. pag. 307. *f)* Institut. Phys. l. 5. pag. 861.

li, five arte excocto Domino sermonem esse. Sale vero Iudaei utebantur ex lacu Asphaltite petito, quod ex antiquis scriptoribus constat, & a Galeno memoriae proditum est. Is autem & naturam salis illius describit, & eius usum fuisse vicinis testatur, diserte scribens: *g) χρωταί πόλοι τῶν περιόικων, εἰς ὅσα περ ἡμεῖς τῶν ἄλλων ἄλοι.* Multi accolae (illo sale) utuntur ad tales usus, ad quos nos aliis salibus utimur. Sal ipsum ὑποπικρον nominat, subamarum, sed tamen ἀκριβῆς πικρὸν, penitus amarum, esse negat, & tandem subiicit, non modo plus illud exsiccare, sed & magis extenuare & digere, quia magis tostum sit. Ex recentioribus Georgius Agricola *h)* idem confirmat, & lacum in Cypro ad Cittium, in Iudea Asphaltitem, cuius sal Sodomenus vocetur, sale aestuare tradit. Quia vero sal Sodomenum magis sole excoctum est, melius sane & praestantius aliis fuit: quod recte idem Agricola adnotavit, *i)* quo sal, scribens, quisque fuerit siccior, durior, minus friabilis, & magis adstringit, eo ad salitorem est utilior -- nam sicci magis sunt salsi, duri, cito non consumuntur. Quod vero sal subamarum sit, quod ex mari mortuo petitur, id ab admistis particulis bituminis ortum trahere videtur. Veteres enim & recentiores uno ore testantur, quod multum bituminis lacus ille progeneret, cui Iulius Africanus alumen addit: qui & sal amarum esse ait, ac pellucidum. Nisi me omnia fallunt, constare hinc poterit, quod ad salis fossilis naturam propius

g) lib. V. de simpl. medicam. facult. cap. 19. conf. & Reland. Palaest lib. I. c. 38. pag. 124. seq. edit. Norib. pag. 177. seq. h) de natura fossil. lib. 3. pag. 208. Conf. Bernardi Gomes. Miedis ἀλιγρὰ Φ. L. 2. c. 6. pag. 248. edit. Francof. i) l. c. p. 211.

propius accesserit, cum sal pellucidum dici nequeat; nisi quod durum & inter sese connexum est ac cohaerens. Fossile vero pellucidum non est, sed opacum, cum partibus constet solidioribus & crassioribus.

§ 5.

Ex his autem constat, quantopere illi errent, qui מלח per bitumen interpretantur, quod post Lightfootum *k)* Celeb. Hardtio *l)* visum est. Lothi uxor in statuam salis conversa est; non vero monumentum ipsi e bitumine conditum. Sal eius regionis durum fuisse, vel illa statua salina docere poterit, quam Mosis verba describunt, quaeque multo magis satisfacit verbis Mosaicis, quam longius petita coniecturae. Et novimus sane, sal & bitumen distincta nomina apud Hebraeos sortita esse, מלח vero sal denotare, non bitumen. Neque ullo argumento Lightfootus suam sententiam probat, quod מלח non tam mare salsum, quam mare bituminosum interpretandum sit. Non enim vel umbram habet argumenti, quod ex Maimonidis traditione bitumen Sodomiticum thymiamati sacro admistum fuerit una cum Ambra Iordanis & herba ignota. Ut haec fabulas redolent, ita simul non sequitur, Iudaei bitumen addiderunt thymiamati, ergo מלח bitumen, non vero sal, denotat.

§ 6.

Cum vero sal hoc corrumpi possit, Dominus nunc porro pergīt: *εαν τὸ ἅλας μωρανθῇ*, quod Mar-

A 3

cus

k) in Chorograph. hor. Hebr. in Matth. Praef. Cap. V.

l) in Ephemerid. Philolog.

cus reddidit: *ἐὰν τὸ ἅλας ἀναλον γένηται*, quorum vnum alterum explicat. *Μωραίνεσθαι* apud Graecos proprie de homine dicitur, qui fatuus stultusque est: sed ad cibos per Metaphoram transfertur & cibos denotat sale carentes, planeque adeo insipidos. Neque minus *Μωρός* videtur vtrumque Graecis denotasse; fatuum proprie, & tralate insipidum cibum; quemadmodum *συκόμωρος* ficus insipida dicta fuit, & fatuas maluas Poeta nominavit, quod insipidae sint. Pari ratione insipidi & insulsi Latinis dicuntur homines inficeti, plumbei que, quibus nihil salis est & urbanitatis. Quae cum aperta sint, & usu linguarum confirmantur, Hebraismum hic aucupari neque possum, neque debeo, & quae hanc in rem Viri docti de usu verbi *כבול* aut *חבול* apud Hebraeos commentantur, lubens id propter praetermitto, cum a Graeca dicendi ratione id plane non abhorreat, & necessarium adeo haud sit ad Hebraeam confugere, tanquam ad sacram anchoram. Admodum vero placent Theod. Bezae verba, quibus h. l. explanat: *Μωρανθή*, ait, *id est, omni acrimonia deperdita, quae res ceteras solet aduersus putredinem condire, -- insipidus euaserit, sicut betae fatuae, id est, saporis expertes dicuntur.*

§. 7.

Id vero difficultatem habet, qua ratione sal Sodomenum omnem vim suam perdere potuerit, ut ad cibos condiendos & salienda sacrificia prorsus ineptum, & ad conculcationem proiiciendum fuerit? Quid enim? si liquefactum & humido aere corruptum fuerit, non tamen omnes particulas salvas amittit,

fit, sed muriae vicem praestare, aut igne denuo cogi potest. At quod de nostro sale arte excocto verum est, non illico de Iudaico dici potest, cum aliquid bituminis & aluminis, quemadmodum supra ostendimus, admistum habuerit. Quod si vero humidus aer, aqua, aut lixivium sal diluerent, salinae particulae elui poterunt, ut terrestres unice residuae essent, insulsae prorsus, & nullius usus. Qua in re id me cum primis confirmat, quod apud vicinos Arabes, quemadmodum Plinius *m)* tradit, ex sale domos extruxerint, aqua ferruminantes, quod ab aliis quoque antiquiorum scriptorum video commemorari. Datur itaque sal, quod elui adeo potest, ut amissis falsis particulis terrestres reliquae maneant, quod mihi nunc sufficit. Reliqua enim Physicis expendenda relinquimus.

§. 8.

Sal vero ἀναλόν cuius est usus? Nullius profecto. Numquid enim insulsū sine sale comedi potest, quemadmodum Iobus *n)* quaerit? Magnum salia in rebus humanis usum praebent, cum putredinem avertant, condiant cibos, corporū sanitati conducant. At omnis eorū vis ab aculeis est: quos si amiserint, nec adstringere possunt, nec abstergere, neque fibrillas linguae blande afficere. Cum usum itaq; omnem sal perdiderit, quid amplius reliquum est, quam ut inutilis haec moles protinus domo proiciatur, & pedibus praetereuntium conculetur? Quid enim opus est rem inutilem servare, & quod in usum conferri non potest, in penu nostro custodire, cui nihil quidquam convenit, nisi res ad
vsum

m) Hist. nat. lib. 31. cap. 7. *n)* Iob. VI. 6.

usum vitae humanae conducentes? Sine sale vivere non possumus: at enim vero cui usui sal insipidum? Agro foecunditatem non addet, neque fimum augere potest, ut hinc agrorum ubertati prospiciatur: nihil itaque reliquum est, quam ut, tanquam res penitus inutilis, proiciatur in vias, pedibusque praetereuntium hominum & iumentorum conculcetur.

§. 9.

Videndum nunc propius erit, quamobrem Christus Apostolos suos cum sale comparare voluerit? Vos, ait, estis sal terrae. γῆν terra vel orbem terrarum denotat, vel regionem quandam, speciatim Palaestinam: prius quod eligam cum interpretibus, id facit, quod Apostoli ex mandato & voluntate Domini totius orbis Doctores constituti fuerint, non vero ad terram Iudaicam, quae mox anathemate ferienda erat, alligati. Sali autem comparantur Apostoli, quia in sale aliquid reperitur, quod Apostolorum officium aut eius finem commode adumbrare posset. Sal vero adstringit, & cibos a putredine vindicat: iisdem porro gratiorem gustum conciliat, denique corpori humano conducit, & ad sanitatem sive recuperandam, sive tuendam, si modice sumatur, haud parum facit: quemadmodum rei medicae periti adnotare solent. Et quidem primum illud, quod comparationis fundamentum causamque esse volunt Interpretes, legis annuntiationem Apostolis commendat, ut per illam homines a putredine vindicent, & contra corruptionem tutos reddant. Instar omnium sit Aegidius Hunnius, qui h. l. ita *ἡμεῖς οὖν ἐσμὲν ὁ σῶς*: Vult Dominus, ut Apostoli

non sint insipidi concionatores, sed conciones eorum sint conditae sale legis divinae, & mordeant, hoc est, insipidas inconditasque hominum mentes, vitam & actiones condiant, eaque sint acrimonia praeditae, quae & errores in doctrina, & vitia in moribus reprehendat. Atque eo sensu non unus Theologorum de sale Theologico egit, adeo, ut communiter de officio Theologorum Elenchtico & Epanorthotico haec Christi verba intelligantur: qua in re ab illis non dissentio.

§. 10.

Attamen si quidquam video, tam arctis finibus ratio comparationis includenda non erit, cum & hic finis sit salis, ut gratum saporem cibis conciliet. Atque id evangelii esse videtur, ut gratos nos acceptosque Deo reddat; quam in rem olim victimis Moisaicis ex Dei mandato sal addi debuit: quin & in nova delineatione templi per Ezechielem o) mandatum fuit, ut Sacerdotes super victimas sal proiicerent. Neque Iudaei hodie causam, cur id Deo oblatum fuerit, intelligunt, generatim tantum cum Nachmanide docentes, non convenire Deo, ut cibus illius sine sale sit & insipidus. Neque meliora hic affert Ioh. Spencerus, p) cum Francisco Valesio affirmans, quod ea consuetudo profluxerit a primis nascentis mundi sacrificiis, quae Deo optime maximo offerebantur. At vero, num consuetudo maiorum legis divinae causa est, eaque sola? Et unde haec maiorum consuetudo, num ex mandato Dei, an ἐθελοθρησκεία? Ut hanc Deus non probat, ita ex adverso, si ex mandato D. i consuetudo profluxit, quaeritur nunc denuo, quibus ca. sis

B

permo-

o) C. XLIII. 24. p) de legib. rit. Lib. 3. c. 2. p. 970.

permotus sapientissimus Deus victimas saliri voluerit? Cur denique, cum totum templum Ezechielis & omnia, quae in eo peragenda praescribuntur, mystica sint & novi foederis cultum adumbrent, cur, inquam, novum de saliendo victimis praeceptum rogatum fuit? Tandem si ex mera hoc consuetudine obtinuit, nescio profecto, cur Deus illud sal foederis nominet? q) Altius itaque mysterium hoc quaerendum erit, nec tam levis frigidaque commentatio sufficiet, quae Spencero in more reposita ubi vis erat.

§. II.

Illi itaque curatius instituunt, qui vim evangelii hic imprimis intelligunt, cum sola lex putredinem peccatoris arcere nequeat, sed evangelio simul quoque opus sit, a quo speciatim est, ut quae primum insipida videntur & ingrati gustus, suavia deinceps & iucunda reddantur. Reprehensione legali, nisi accedat evangelii suavitas, nemo gratus acceptusque Deo evadet, neque homini sapiet admodum. Christiana veritas; nisi eius vim intus sentiat, & ipsum illud sal gratiae in animo experiatur. Et possumus sane de salis vi nunquam magis instrui & certiores reddi, quam ipso gustu: eademque ratione gustamus pariter & experimur, quam suavis sit Dominus. Psalm. XXXVI. 8. Denique, quemadmodum salia ad sanitatem corporis conducunt, suumque usum habent: ita non minus sal illud evangelii hominibus non repugnantibus aut aegritudinem pellit, aut eos in statu gratiae conservat, omnemque corru-

q) *Levit. II. 13.*

corruptionem tollit & antevertit. Atque illud sal erant Apostoli; quod non adeo de ipsis, tanquam hominibus, capiendum est, sed de ipsorum doctrina, qua omnes sale condire debebant, & acceptos reddere in Christo. Eph. I. 6.

§. 12.

Eam in rem & id notandum erit, quod Apostoli prius sale instructi esse debuerint, antequam alios sale condire potuerint. Insulsis rebus nemo ad saliendo utitur: sale itaque primum legis, praecipue vero evangelii, destituti esse haud debebant. Quod de luce affirmavit S. Apostolus, r) id de sale simul quoque verum est. *Deus, ait, qui ex tenebris lucem iussit exsplendescere, illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem cognitionis gloriae Dei in facie Iesu Christi.* Sic etiam illuminatus esse debet, qui aliis lumen adtribuere, tenebrasque pellere cupit: & nemo salis vice fungi potest, quamdiu acutis illis & penetrantibus particulis destituitur. Atque hinc Christus diserte monet: s) *habete in vobis sal;* intus nimirum in animo, unde depromi possit. Homines non conversi ad Deum massa sunt terrestris, sine sale, sine aceto, insipientes, planeque fatui: Dei est, per Spiritum S. homines immutare, ut ex insulsis reddantur saliti, & sapientia ac prudentia instructi. Doctrina sanctae patefactionis sal est, quo qui caret, nec illo probe imbutus est, is profecto aliis inservire nequit, nec coelesti sapore gratus esse. Addam & illud, quo plus ipse sale purgatus est, & ipse magis magisque gusta-

B 2

vit

r) 2 Cor. IV. 6. s) Marc. IX. 30.

vit divinam bonitatem, eo utilior est ad saliendum alios.

§. 13.

Ipse salendi actus in annuntiatione verbi salutaris consistit, quo tanquam medio homines a putredine servantur, purgantur, & sani Deoque accepti redduntur. Sermone Christianorum in universum Apostolus sale conditum esse vult, ^{t)} ut gratus sit & perutilis, neminem loedat, sed iuvet potius, & a contagio vitiorum, ex quo φθoρᾱ oritur, immunem praestet. Quanto magis id de annuntiatione verbi dicendum erit, quod plurimo sale abundare debeat; ut dum pungit, non loedat, sed gratissima sit, & insignem usum praebet. Hoc officio ceterum non recte defunguntur, qui sancta masculaque & demonstratione & eloquentia carent, & verbum Dei diluunt, nescio quam frigidis ac alienis rebus. Id profecto est fallixivio eluere, neque eo recte uti. Et quis vim salis agnoscat deprehendatque, nisi pungat & arrodant? eademque ratione nemo vim verbi divini agnoscat, aestimabitque, si quisquiliis tempus teratur, humanis nugis erroribusque patens porta sit, & omnia in incerto relinquantur. Ubi neque lex, neque evangelium, recte administrantur, quin eorum loco errores diffeminantur, ibi de sale penitus actum est, & conclamatum.

§. 14.

Effectus sanctae illius annuntiationis divini verbi est, ut a putredine terra, hoc est, homines in terra viventes, ser-

t) Col. IV. 6.

serventur, neque dum per cupiditates malas corrumpuntur,^{u)} misere perpetuoque pereant. Adstringens salis virtus id praestat, quod carnes servantur, ne putrescant; verbi divini vis haec est, putredinem spirituales ut avertat, non per causam ullam naturalem, sed spirituales, supra omnes rationis numeros longe excellentem. Tum gratus salis sapor est, & in cibis sale conditis percipitur: eodemque modo Apostolicum verbum facit, ut sapiant nobis, quae in cibum mentis benigne a Deo offeruntur, quae alias ignota nobis essent, sumique adeo & adhiberi non possent. Salis virtutem ad generationem quidquam conferre, antiquiorum sententia proditum est: sancta autem verbi divini annuntiatio homines generat denuo, & vitam spirituales confert, quapropter & a S. Petro x) semen vocatur, tanquam sanctum regenerationis medium. Cum vero Apostoli patres sint spirituales, divinum illud sal foecundos illos reddit, ut homines Deo generent, vita spirituali instructos. A sale denique multa sibi promittunt Medici ad sanitatem aegris reddendam, tuendamque: nos vero potiori iure sanitatem spirituales hinc expectamus, cum vel in statu gratiae nos servet, datamque vitam adaugeat, vel homines a vitiis purget, & mortuos ad vitam revocet. Id quoque summo iure de sale verbi divini dici poterit, quod de sale vulgo dicunt, omnium utilissimum & necessarium esse, omnium saporum ducem esse & conciliatorem, auro gemmisque anteponendum esse, & reliqua plura. Et quam

B 3

egre-

u) *Eph. IV. 22.* x) *1 Petr. I. 23.*

egregius sit adeo sancti salis effectus, cuius manifestum erit, qui rem curatius secum reputat.

§. 15.

Praeterea multa symbola veterum extant a sale petita: quae hic quoque nobis ulterius progrediendi ansam subministrant. Sapientiae symbolum sal erat apud antiquos: quod illa pariter omnia grata reddat, quemadmodum cibi saliti bene palato sapiunt. Prudentem his addo circumspectionem, quae acute in proverbio indicatur: *cum grano salis*, ut ostendant, nisi prudentia dirigat quaevis, & grata reddat ac iucunda, omnia insuavia esse & iniucunda. Quid vero ad Apostolicum munus rite obeundum magis necessarium erat, quam sal illud sapientiae, illa sancta σοφία, de qua Apostolus loquitur y) ad Colossenses perscribens: *Christum annuntiamus -- docentes omnes homines omni sapientia, ut eos perfectos in Christo reddamus*. His accedere necessario debuit prudentia, quam Christus a suis postulavit, cum eos iussit prudentes esse tanquam serpentes. z) Atque eam prudentiam sapientiamque in Evangelii primis praeconibus mirandam fuisse, omnibus patet, qui sancta meditatione res ab Apostolis gestas, eorumque scripta perpenderunt.

§. 16.

Sal denique, ut plura nunc praetermittam, adumbrabat apud veteres fidelem amicitiam, quemadmodum a plurimis adnotatum est. a) Apostoli eadem ratione vere dici possunt sal terrae, quod omnes homines

y) Col. II. 28. z) Matth. X. 16. a) Stuckii Antiq. Con-
viv. lib. I. cap. 30. &c. Conf. Marc. IX. 50.

mines non tantum edocerent de charitatis & amicitiae necessitate, sed per fidem in Christum inter se coniungerent, & sancte illos conglutinent, qui tam disuncti animis fuerant, ut, seposito hostili odio, amice inter se conspirarent, & mutuo affectu colerent. Praenuntiatum id fuit a S. Prophetis, *b)* quod adveniente Christo gentes inter se bella gesturae ulterius non essent, sed gladios & hastas in falces vomeresque converteretur. Et docuit illud eventus, cum loco ingentis odii inter Iudaeos & reliquas gentes intima coaluerit amicitia, quam Dominus morte sua promeruit, & materiam subruendo, legem Mosaicam, procuravit. Praeterea annuntiavit ipse per Apostolos suos pacem, tum illis, qui longius recesserant, tum his, qui propinqui erant, ut nunc pariter omnes liberum habeant ad Deum accessum. *c)* Quidni itaque Apostoli sal essent terrae, qui per verbum divinum veram amicitiam, tot annis exulem, in orbem terrarum reduxerunt?

§. 17.

Sed qua ratione sancti Dei Viri aculeos perdere, & insulsi fieri poterant? Uno verbo dicam: per defectum fidei & veritatis, a Christo ipsis traditae. Quemadmodum enim sal Iudaicum elui potuit & penitus corrumpi, adeo ut ad nullam rem utile amplius esset: ita quoque veritas gravioribus erroribus dirui potest, ut non is modo, qui docet, insulsus sit, sed & ipsa doctrina insipida fiat & nullius usus. Quamdiu fundamentum Christus non subruitur, super illud vero foenum, ligna, stipulae aedificantur, fatuus ille Doctor

b) *Ies. II. 4. Mich. IV. 3.* *c)* *Eph. II. 14. 18.*

Et or vix evadet pernitiem sempiternam. d) Quid vero de illo dicendum adeo erit, qui deficiens a fide aliud fundamentum quaerit, praeter Iesum Christum, eumque cruci affixum? Amissa sapientia & prudentia coelesti, quid tandem reliquum est, quod gratum esse queat, & suavitatem quadam se admodum commendare? Perierunt aculei, ut homines illi in rem terrestrem, in cretam insulsam, degeneraverint, ex qua neminem quidem salis extundere ullo modo possumus. Perit quoque falsedo impurae vitae aqua, ut sapientia sensim diffluat, & simul auferat prudentiam. Neque his amissis inter tot persecutiones subsistere scientia doctrinae poterat, sed facilis erat ad Iudaicos errores relapsus. Vigilandum itaque erat, ne sal dormientes veherent, eoque diffluente sentinam navis in suam pernitiem augerent.

§. 18.

Neque haec tamen Apostolis unice dicta fuerunt, sed sancta haec Christi verba omnes quosvis, suo tamen modo, spectant, qui in Ecclesia Doctorum munere funguntur. Novimus omnino Apostolorum insignem praerogativam, qui, cum essent sal totius terrae, ad omnes officium habebant extensum, quodque maioribus donis coelestibus instructi fuerint, quam nos tenues homunciones. Illi in duodecim thronis sedentes omni Israel praesunt, e) nos ad eorum pedes confidentes ab illis sacra discimus. Nihil tamen obstat, quo minus omnes Ecclesiae pii Doctores coniunctim sal terrae dici possint, cum hausto sa-

le

d) 1. Cor. III. 18. e) Matth. XIX. 28.

le verbi divini illud ore & scripto spargant, & ad prudentiam iustorum homines revocent. At id profecto dolendum est, complures sale amisso insulos factos esse, ut nihil quidquam veri salis amplius habeant. Imo quot non Ecclesiae post Apostolorum aetatem a fide id propter recesserunt, adhaerentes doctrinis Daemonum, eo quod a fatuis ministris seducti a via regia in flexus & inhospita tesqua, quin ancipitia pervenerint? Et nobis omnibus haec piam praebent admonitionem, ne amisso sale praecipites ruamus in perniciem, & inutiles amplius simus, algaque viliores.

§. 19.

Commode nunc recordor glossae Emseri, quam in sua novi foederis editione Germanica huic loco subiecit. Is ad verba, wo nu das Salz thumb wird/hoc modo commentatur. Das ist/ wo der Gelehrten einer zu einem Keßer wird/ der kan von niemand mehr gesalzen/ noch bedeut werden/ sondern ist verstockt/und wird hinaus/ das ist/ aus der Christl. Kirchen geworfen/ wie Paulus sagt/ einen Keßer nach der ersten oder andern Vermahnung solt du meiden. Frigide profecto, & minus curate, cum non de saliendo doctoribus sermo sit, sed de eorum sale, quo alios perspergere debent: neque porro de doctis agitur, sed Apostolis, eorumque successoribus. Proiectio praeterea de excommunicatione capi nequit; quis enim Apostolos ex Ecclesia eiicere potuisset? praeter divinas poenas nihil reliquum erat, quod timere possent. Haereticos denique vitare, non est ex communione eos pellere, sed cavere, ne in fraudem inducamur, & amicitiam cum illis non contrahere. Id largior utique

C

quod

quod caput rei est, haereticos sal illud insulsum fatuumque esse, quod agros Ecclesiae foecundos reddere nequit, nec piis sementibus ac veritatem quaerentibus ulla suavitate commendare.

§. 20.

At enim vero in lubricum difficilemque locum nunc adducti sumus, in quo tamen armis animisque infestis concertatur. Et quaeritur quidem, quis insulsus, quis haereticus sit, & quo argumento id comprobari possit? Non ibo hic per singula, sed paucis respondebo: is qui sale Apostolico destituitur, cuius quidem indicium est, quod neque Apostolicam doctrinam sequitur, neque sapientiam & prudentiam. Bina effluxerunt secula, ex quo disputari coeptum est: utrum Ecclesia Romana, hoc est, Pontifex Romanus, eiusque Episcopi ac Presbyteri sale Apostolico instructi sint, an vero in eorum coetu illud quaerendum sit, qui repurgatam per Lutherum doctrinam sequuntur? Conveniemus vero facili negotio in propositionibus generalibus, seu in thesi, ut Rhetores vocant, cum in hypothesis maior collocanda sit opera. Id constat patetque inter omnes, omnem illum insulsum esse Doctorem, qui, amissa doctrina veritatis, quae ad pietatem est, qualem Apostoli tradiderunt, in erroribus versatur, fundamentum fidei subruentibus. Tum & porro, qui verbum Dei, tanquam verum sal sapientiae, in se non habet, nec recte colit, aestimatque, sed contemtui habet, quique omnia in incerto collocat, & demonstrationis principiis certis validisque destitutus Scepticismum amplectitur, is sale Apostolico caret. Is qui fabulas aniles, insulsa mendacia, putida inventa
divino

divino verbo coniungit, qui a mascula religionis efficacitate ad inanes superstitiones discedit, & in praeceptiunculis hominum salutem quaerit, is Doctor est sine sale, foras proiiciendus, terraeque insipidae miscendus. In quem haec *κρίτηρια* conveniunt, istandem erit, quem haec Domini feriunt: at in quem haec non conveniunt, is liber esto & immunis.

§. 21.

Sed omnia nunc exsequi nimis longum foret; videamus saltim de doctrina Apostolica, cui haec adtribuenda sit? Ac ne longius excurram, disquirendum, quis nostrum principia demonstrandi Apostolica sequatur, unde de doctrina Apostolica iudicium ferri poterit? Quicumque enim, missa Apostolica demonstratione, Scepticorum fluctuationes in pretio habet, sale Apostolico destituitur. Dum hic autem Pontificio coetui id adtribuo, idque nunc porro mihi summo demonstrandum, quod principiis, aut nullis, aut prorsus incertis omnia superstruant, sancte profiteor, me Pontificis ac Lutheri nomen pari nunc loco habere, nec partium ullo studio, sed sola veritate commoveri. Et perniciosum est cum maxime in ipsa re fidei, huic illique doctrinae adhaerere, non quod vera sit & ex idoneis argumentis probata, sed quod a pueritia ista instillata nobis fuerit. Neque in contumeliam haec coetus Pontificii ulla ex parte dicta esse volo: de re ipsa agimus, homines nec tangimus, nec populo differri ullo modo volumus.

§. 22.

Res autem huc redit, quaenam Apostolorum fuerit ratio sacras veritates demonstrandi, & unde ar-

gumenta defumserint, quoties contra Iudaeos disputabant? Cum gentibus si sanctis Viris res esset, facile intelligebant, a notionibus natura notis incipiendum esse, quod Apostolus Paulus in Areopago dicens egregie observavit. At contra Iudaeos vnico argumento usi sunt: ita scriptum est: in quo totius rei Christianae rebur collocabant. Atque id quidem in comperto est illis, qui Euangelistarum & Apostolorum libros curate legerunt; quod & vel solus ille Apostoli sermo die magno Pentecostes pronuntiatum abunde probat. Et unde Apollo Iudaeos convicit, Iesum esse Messiam? Id indicat S. Lucas, f) cum eum ait *εὐτόνως* Iudaeos convicisse, atque per Scripturam ostendisse, Iesum esse Christum. Quid? quod Apostolus Paulus nihil tradat se dixisse, praeter ea, quae Prophetæ Mosesque futura fuisse significaverint. g) Ad Pontificem Romanum, Episcopos, concilia, Ecclesiam nunquam provocant, quoties sanctas veritates probant: ipsoque illo usu ostendunt, quod ea loca, quae Pontificii proferunt, ad probandam horum auctoritatem in definiendis doctrinis fidei, plane sint praeter sensum mentemque S. Spiritus prolata. Taceo, quod Ecclesia Hierosolymitana Petrum introitus ad Cornelium causa, & Paulus deinde Petrum reprehendens, eum supra erroris periculum constitutum fuisse, negaverint. Traditionem reiciunt S. Viri, quoties Iudaicas *παρρησιαστικαὶς* castigant: & quoties libertatem Christianam tuentur, vindicantque, ab Episcoporum dominatione nos ad Dei imperium revocant.

f) Act. XVIII. 28. g) Act. XXVI. 22.

Quicumque vero, posthabito hoc Apostolorum
demonstrandi principio, non habet ubi pedem figat,
is Scepticam habet, hoc est, nullam fidem, & ubique
dubitationi est obnoxius, veroque sale Apostolico
destituitur. Quae sapientia esse poterit, ubi scientia
incertis fundamentis subnititur, & id principii loco
est, unde nulla firma solidaque cognitio duci potest?
Fingamus, Ecclesiam pontificiam certam esse de
fide sua: id tamen dispiciendum erit, an hoc ex ve-
ra quadam animi persuasione, an ex coeca obsti-
nataque credulitate profluat? Aniculas videmus e-
dentulas hoc illudque persuasum habere, quod vana
opinionem ductae credunt, nec ulla tamen ratione,
vel verosimili argumento probare possunt. Longa
temporis consuetudo sufficit, ut sine ullo argumento
id credamus, quod edocti sumus: cum interim nul-
la umbra hoc nitatur, quod opinamur. Si vero hoc
accedat, quod cum primis hic observandum erit,
quemquam sua demonstrandi principia multis mo-
dis contemnere, evertere, & conculcare, quo mo-
do a Scepticismo absolvi queat, perspicuum non erit.
Scepticus non is tantum est, qui de omnibus dubi-
tat: sed & is, qui se quidquam credere fingit, cum nullis
tamen, aut admodum dubiis principiis nitatur, & illa
quantum potest subruat. Et quid de Doctore fiet eius-
cemodi, qui sal esse debebat pungens, arrodens, & sua
vi aliis suavem gustum concilians, purgans, sanans-
que? Profecto, nisi is insulsus erit, nihil erit insipidum,
cum omne, quod salitum est, non dubio sapore linguam
afficiat.

afficiat. Nihil est; quod quisquam se sal neget gustare; cum salita comedit: neque minus ignorari poterit negarique, quod sancta demonstratione non insulse comprobatur. §. 24.

Ceterum, ut ad rem veniamus, praeter Scripturam sacram apud Pontificios Ecclesia, Pontifex Romanus, Concilia, Episcopi, & tandem traditiones fundamenta sunt fidei illorum, unde vim petunt ac robur demonstrationis. Quo id iure faciant, nunc utiq; examinare denuo, nec vacat, nec lubet: toties enim hac de re a nostratibus & Reformatis actum, obviisque libris expositum est. Id unice dicam, principia demonstrandi debere *αὐτοπίστα* esse, tamque certa ac immota, ut nihil quidquam dubii in illis agnoscatur, cum his vacillantibus nihil omnino hinc probari possit. Sed videamus nunc sollicite, quid de his suis principiis sentiant tradantque Pontificii, illique nuperi scriptores, ne quis emendatam coetus Romani mentem fuisse obiiciat. Incipiamus a Scriptura sacra, cui multis modis infesti sunt. Notae sunt & obviae antiquiorum inter illos in verbum Dei iniuriae, quibus illud admodum proscindunt, aut ambiguū ac perplexum esse dictitant, ut sine Ecclesiae auctoritate ac traditione nihil hinc certi peti possit. Inter recentiores Gallos Nicoli, quem cum Arnaldo auctorem *Praeiudiciorum legitimorum contra Calvinistas* esse constat, quot non dubia commovit, quos non modos eludendi auctoritatem Scripturae adinvenit *b)*? Cum is Reformatorum sententiam, eamque longe verissimam, destruere & amoliri

b) Préjugé. IX.

liri vellet, varias movet quaestiones, quae prius solvendae sint, quam ex Scriptura quidquam probari possit. Nimirum, ut verbis L. Eliae Du Pin ⁱ⁾ utar, qui Nicolii librum recensuit & in breve contraxit, ita instituebat: *Afin, que ce principe (la foi ne se doit apprendre, ni de l'Eglise, ni de l'autorité de tradition, mais de la seule Ecriture.) soit de quelqu'usage, il faut s'assurer premierement, si le passage, qui sera cité pour prouver quelque dogme, est tiré d'un livre Canonique. 2. S'il est conforme a l'Original. 3. S'il n'y a point différentes manieres de le lire. 4. Si on n'y donne point plus d'étendue, qui ne faut. 5. Si on ne se trompe point dans l'intelligence du passage, & si l'on ne prend point en un sens literal, ce qui doit etre étendu metaphoriquement, ou si l'on ne donne pas un sens metaphorique, a ce qui doit etre expliqué literalement. 6. Si l'on a suffisamment examiné le sens du passage, & consulté les Interpretes. 7. Quels sont les points fondamentaux & nécessaires au salut. Postquā ex his tandem collegisset, fieri non posse, ut simplices hac via ire & sacras fidei veritates haurire possint, eam porro insufficientem esse tradit, parce qu'il y a des veritez, dont les Calvinistes conviennent, comme la validité du baptême par effusion, celle du baptême reçu par les enfans, ou de ce qui est conféré par les Laïques, qui ne se peuvent point prouver par l'Ecriture. Eadem sunt prope modum, quae Nicolius libro, les pretendues Reformez, convaincus de Schisme, contra Claudium, Charentoniensem Ministrum, urget.*

§. 25.

Nolo ista nunc denuo examini subiicere, sed binas

i) Nouv. Biblioth. Tom. XLIX. p. 121.

nas saltem observationes subiungam, quarum prima est, quod viam examinis, ut vocant, contemnant adeo, viamque auctoritatis admodum commendent. Quapropter uterque illorum Nicolius atque Arnaldus non veritus est scribere: *il est clair, qu'il n'y a point de voie plus difficile, plus dangereuse & moins proportionnée, que celle de l'examen particulier de tous les dogmes.* Idcirco ad auctoritatem Ecclesiae tanquam sacram anchoram confugiunt, cū Ecclesia sit columna & firmamentum veritatis, *k)* adeoque & fundamentum fidei. Si hoc ita se habet, profecto fides nostra coeca erit credulitas, quae nullis nitatur argumentis, omnique careat demonstratione. At e contrario S. Viri ad examen nos vocant, & stolidam illam credulitatem damnant, laudantque Berrhoenses, quod instituto examine peruestigarint, *l)* an Pauli doctrina cum Mose & Prophetis consentiret. Quin clarum est, nihil magis periculo plenum esse, quam via, ut loquuntur, auctoritatis. Ecclesia Iudaica tempore Christi iisdem armis contra Christum & Apostolos uti potuisset, ambiguos esse Mosen & Prophetas, disputari de eorum sensu multiplici, confugiendum esse ad sententiam Ecclesiae & summi Synedrii, quod Iesum Nazarenum reiiciat, & morti addixerit. Populum terrae non satis intelligere sanctos libros; nimis difficile illis esse, ut verum sensum exquirant: senioribus traditionem oralem notam & commendatam esse, & alia his gemina, quae credulitatem anilem suadere possent. At e contrario S. Abrahamus fratres divitis epulonis

k) 1. Tim. III. 15. *l)* Act. XVII. 11.

pulonis non ad Ecclesiam, sed ad Mosen & Prophe-
tas ablegavit, si salvi esse vellent. m)

§. 26.

Alterum est, quod Scripturam sacram sufficere
negant, nec omnia quaevis hinc peti posse creditu fa-
ctuque necessaria, diserte affirmant. Quod si verum
est, quale hoc erit principium? Mancum, mutilum,
deficiens in nonnullis, adeoque non perfectum, imo
vero plane nullum. At vero cur Arnaldus ac Nico-
liustam pauca enumerant capita, in quibus Scriptura
neutiquam sufficiat? cum longe plura sint, & a festi-
vi ingenii viro, quisquis fuerit, sub initium libri, quem
Catechismum nominat Iesuitarum, enumerata. n)
Ad quaestionem Iesuitae adtributam, *croyez vous que l'
Ecriture Sainte contient, comme le pretendent les Heretiques
toutes les choses, dont la connoissance & la pratique sont
estimées nécessaires a salut, par l'Eglise Catholique, Aposto-
lique Romaine?* Iepide novus Catholicus respondet:
*Je croi, que l'Ecriture est tres-insuffisante & tres-impar-
faite a cet egard. Car ie n'y trouve rien de tout ce, qui
a donne lieu a la Reforme pretendue. J'ai leu souvent l'Ecri-
ture avec application, l'y ai cherche avec soin nôtre Sainte
Messe, le culte des Images, l'invocation des Saints, l'
adoration de la croix, la devotion envers les Reliques, le
Carême, le celibat des Pretres, la Confession auriculaire,
l'extreme onction, les Prières pour les Morts, le Purgatoi-
re. Mais je n'y ai jamais trouvé aucune de ces choses.
Quelle preuve plus forte peuvent desirer les Heretiques de l'*

D

in-

m) Luc. XVI. 20. n) Catechisme des Jesuites pour l'usage
des nouveaux reunis pag. 9.

*insuffisance de l' Ecriture , que ce silence profond des prophe-
tes & des Apotres. Et poterant plura his addi, de qui-
bus altum est silentium apud Prophetas & Apostolos,
quae tamen Ecclesia Romana & credit & suscipit. Et
quam hoc frigidum est, ad ritus & cerimonias provo-
care ? quas in Ecclesiae potestate, ut eas ex utilitate
sanctae societatis & ad aedificationem constitueret,
reliquit Dominus. Quam & frivolum id est, audacter
affirmare, Paedobaptismum Scriptura hand niti !
Quam hoc turpiter factum & leviter in re gravissi-
ma ! Vicistis Anabaptistae, si Nicoliis & Arnal-
dis concedendum erit, Paedobaptismum non nisi Ec-
clesiae auctoritate niti.*

§. 27.

Neque tamen soli hi duumviri sunt, qui ad Ec-
clesiae auctoritatem a Scriptura avocare voluerunt &
voce & exemplo. Conspirat hic omnis Ecclesia Pon-
tificia, quae in multis aliis raro conspirat : quod infi-
nitis exemplis comprobari posset. Ex multis nunc
unum nominabo Pelissonium, o) qui pariter, post-
quam ad Pontificios transiisset, viam examinis huic
impossibilem esse dixit, difficilem & periculi plenam
alteri, inutilem omnibus, qui post longum laborem
& studium non possint certitudinem fidei & religionis
habere, nisi infallibilitatem quandam constituent. Vi-
demus, quo tandem haec omnia tendant : cum nul-
lam dicat nos certitudinem fidei & religionis per Scri-
pturam habere posse. Num hoc itaque principium
fidei

o) Reflexions sur les differens de la religion, dans l' In-
troduction au Traite general. Conf. Du Pin. l. 6. p. 211.

fidei erit, quod in incerto nos relinquit? Haec scribebat, cum vivus valensque esset: quod ipse vero talia haud crediderit, exitus Viri comprobavit. Episcopus Meldensis, Abbas Fenelon, postmodum Archi-Episcopus Cameracensis, & Pater laChaize eum exhortabantur, ut sub instantem vitae finem sacramenta Pontificia reciperet, propositis ipsi argumentis, honori id sibi futurum, & Regi id admodum placiturum esse. At ille in proposito perstitit, & Meldensem simul reprehendit, quod se per *expositionem doctrinae Catholicae* seduxisset. Pelissoni! unde tunc erat certitudo tua? si ex auctoritate Ecclesiae falli nescias, cur ritus istos non admittis, sed repudias? Sed bene est; sub finem vitae sol nebulas discusserat, & ex solo verbo Dei is resipere didicerat. Praetermitto nunc alia, quae in opprobrium Scripturae a Richardo Simonio, aliisque scripta fuerunt; id unice addo, quod Pontificii omnes contra Scripturam infesta arma moveant, quodque adeo, Apostolica demonstrandi methodo derelicta, falsis Apostolici parum, aut plane nihil reliqui habere possint. Quid enim sani ac incorrupti reliquum erit, cum Scripturam non ex seipsa, sed Ecclesiae auctoritate robur suum arcessere, nec sine traditionis auxilio explanari posse contendunt, eamque adeo infra quodvis humanum scriptum longe deprimunt. Et novimus, non solum eorum maiores docuisse, quod sine Ecclesiae auctoritate Scriptura eiusdem cum Tito Livio dignitatis foret, sed & recentiores subinde multa his non meliora proferre, quae in fraudem divini Verbi cedant. Illi ipsi ex eorum numero, qui ma-

gnis artibus id quaerunt voluntque, ut Protestantes decipiant, id tamen neque negare, neque dissimulare potuerunt. Bossuetus sane praecipuum motivum & argumentum, quod Scriptura tanquam divina recipienda sit, id esse tradit, quod ex manu Ecclesiae tanquam talem acceperimus. Exempli loco ad Canticum Canticorum provocat, quod quamvis parum adeo Spiritus Prophetici & divinae inspirationis exhibeat, nihilo minus tamen ob Ecclesiae testimonium tanquam sanctus ac divinus liber recipiatur. *)

§. 28.

Retraho me studiose: ne dum plura eius generis nunc afferrem, limites longius excederem. Tangenda tamen est disquisitio, an Laicis Scripturam sacram legere liceat? in qua animi eorum & sententiae penitus sunt contrariae. Maxima eorum pars potestatem hanc populo denegat, prudenterque adeo rebus suis consulit, satis eo modo tuta, ne populo displiceant, quas finxerunt, fabulae. E contrario, qui Iansenium sequuntur, aegre ferunt, Scripturae lectionem prohiberi populo, & cum Antonio Arnaldo id vero suo nomine appellant: *un dogme extravagant & impie.* **) Cum in Gallia Iesuitae versionem Gallicam Montensem impugnarent, eamque damnaret Archiepiscopus Parisiensis, respondebat adversa pars, edita Apologia: *quod Iesuitae disputarent contra divinum hoc testamentum falsis quibusdam Ethicae corruptissimae ratio-*

*) *Exposit. doctr. Cathol. cap. 19. p. m. 206.* **) *Livre contre Malet. Conf. L'Esprit de Mons. Arnaud Part. I. pag. 29. Conf. Iansen relig. destruens ap. Leideck l.c. p. 577.*

tionibus, haud passi leges cognosci, quas tantopere violas-
sent. *) Agnovit id Quesnellius & utile ac necessari-
um esse omni tempore, omni loco & omni hominum generi
scripsit, audire & cognoscere Scripturam. Alibi ex fa-
cto Ministri Reginae Candaces in via Iesaiam legen-
tis probat, Scripturam omnibus datam esse. *L'écrit-
ture de l'Ecriture sainte entre les mains même d'un hom-
me d'affaires & de finances, marque qu'elle est pour tout le
monde.* Neque illi soli sunt, qui ita sentiant: plures
enim, vel ante reformationis tempora, vel post su-
sceptam emendationem sacrorum fuerunt, qui idem
fenserint inter ipsos Pontificios docuerintque. **) Quid
vero Curia Romana hac de re tradit? Clemens XI.
in Quesnellio ea omnia damnavit ac proscripsit, ***)
testimonium ea ratione perhibens, Scripturam omni-
um saluti destinatam omnibus Romanos concedere
nolle. Clerus Gallicanus constitutionis huius Pon-
tificiae causa congregatus necessarium suisque rebus
apprime consultum esse duxit, si in varias sese formas
transmutaret, ne turpis haec coetus sui macula trans-
luceret. Et fatetur adeo primum, doctrinam Ques-
nellii in Scriptura & Patribus fundatam esse, lectio-
nem Scripturae utilem esse utrique sexui, & denique
hortatur fideles, ut frequentius eandem consulant,
indeque proficiant. Sed enim vero, quod una dant
manu, altera mox eripiunt, cum iis tantum lectio-
nem Scripturae utilem esse doceant, qui la font -- dans

D 3

*) ap. Leideck. *Hist. Iansenismi* lib. 3. p. 144. **) *Conf. Lei-
deck l. c. Gerhard. Conf. Cathol. lib. II, Art. 4. cap. 2. th. 7.* ***)
Nulla unigenitus. Prop. 79. 80.

*un esprit humble & docile aux conseils de leurs pasteurs, & sous la dependance des superieures legitimes. Urgent de-
mum ex Petro, Scripturam ab indoctis & sibi non
constantibus perverti posse in suam pernitiem, lac
parvulis praebendum esse, non solidum cibum, Pa-
trum huc dicta quaedam detorquent, alio sensu scri-
pta, & denique ad Concilium Tholosanum provo-
cant, quod spiritu Anti-Christi plenum prohibuit, ne
laici haberent Scripturam S. in linguam vulgarem
translatam. *) Egregia profecto argumenta, quibus
elenchos Sophisticos Logici denuo illustrare possunt.
Et alibi iam tum notavi, Humbelotum eo audaciae
prorupisse, ut scriberet, *versiones Scripturae esse opus Sa-
tanae, transformantis se in Angelum lucis.* Nobis ita-
que hic disquirendum erit, quodnam sit illud princi-
pium, quo Laici fidem suam demonstrare possint de-
beantque? Abiecta & conculcata Scriptura aliud pro-
fecto principium quaerendum erit.*

§. 29.

Cum Scriptura vero ex mente Pontificiorum tu-
to haud liceat niti, utpote quae varios sensus admit-
tat, neque ad omnia sufficiat, id quaeritur, quo
alio principio ac fundamento sacra velint adstrui ac
comprobari? Nihil hic tergiversantur Pontificii, sed
ad Pontificem Romanum, eiusque decreta provocant:
quamvis in colloquio olim Ratisbonensi sudore opus
fuerit, ut hanc confessionem Tanneris ac Gretseris
nostri extorquerent. At quis opinabitur, hoc vere cre-

*) *Declarations de l'assemblée des Cardinaux sur l'acceptation
de Constitution Clem. XI. p. 83. seq.*

credere Pontificios, & cumprimis Gallos, apud quos Pontifex non nisi larva videtur esse, qua terri-
tant infantes, quaque, prouti utilitas suadet, utuntur.
Quid enim? Decreta Pontificum suntne supra erroris
periculum constituta? Id volunt curiae Romanae a-
dulatores: negabat olim Io. Franc. Picus, Mirandu-
lanus, cum credendum esse scribebat Pontifici, *quando*
Ecclesia non contradicat: p) negant idem & hodie Gal-
li, illique doctissimi Viri. Launoii hic recordari su-
bit, qui per traditionem Pontificum probat, q) quod
crediderint docuerintque, decreta sua errori obnoxia
esse, immo eos, ait, tanquam vicarios Iesu, Domi-
ni nostri, non habere privilegium infallibilitatis.
Quin & testimoniis Pontificum sexaginta duobus
comprobat, quod Monarchico imperio & motu pro-
prio Pontificum Ecclesia dirigi non debeat. Et plu-
ra sunt & elegantia, quae erudite Launoius ibidem
prosequitur; quae tamen nunc praetermitto, ne lon-
gior sim. Neque hac in re eum deserunt recentiores,
sed presso pede sequuntur, quod vel ex solius Du Pi-
nii libris *de antiqua Ecclesiae disciplina* constat. Quo
libro veterum & recentiorum Pontificum exemplis
probavit, Pontificem errori obnoxium esse, etiam
tum cum causam fidei definit, quam in rem & ipso-
rum Pontificum confessionem adiecit, ut monstrum
illud infallibilitatis proprio illorum gladio perimere-
tur. r)

§. 30.

p) in *theorem. fidei th. IX.* q) *Epist. Tom. III. Epist. I. II. III.*
r) *Dissert. V. §. 5. Conf. Natal. Alexander H. E. Sec. XIII.*
Gregor. XII. testamentum, quo si quid contra Catholicam

Pontifex ex Gallorum mente errori obnoxius
est: num itaque principium fidei esse poterit? Princi-
pia non fallacia esse debent, sed certa & manifesta, ut
liquida hinc demonstratio sequatur, quae ad aliud de-
nuo principium examinari haud debeat. Et ipsi sa-
ne animadvertunt, ex negata infallibilitate Pontificis
id sequi, quod eius decretis standum non sit, eo quod
certum nullo pacto principium sint. Du Pinus
postquam alio libro s) argumenta adtulisset contra
illam Pontificum auctoritatem falli nesciam, addit,
quod rem hanc odiosam attingere debuerit, *parce que*
si les jugemens du Pape étoient infailibles, il seroient UN
PRINCIPE CERTAIN en matiere de doctrine, & que les
Chretiens ne pourroient douter de la verité de ses decisions,
sans être heretiques. At negat, Pontifices falli non
posse ac errare: negat simul itaque, quod principi-
um certum eorum decreta sint. Cui usui itaque
decreta, bullae, sanctiones Romanae curiae? Audia-
mus nunc porro eundem, cum in angustias redactum
se
fidem dixerit, revocat, exhibet D' Achery, Tom. VI.
Spicilegii. Conf. Launoïus de Scholis p. 477. & Ittigius de Bibl. &
caten. Patrum p. 207. Addantur formae appellationis a
Pontifice male instructo ad melius edocendum, aut ad
Concilium: qualem e.c. Lud. Ant. Muratorius edidit Anec-
dot. Tom. II. n. 4. Adiiciendum his erit, quod Pontifi-
ces Theologos Parisienses in rebus fidei ac morum dubiis
consultuerint, quae de re videatur Launoïus de Scholis ce-
lebrioribus Cap. LIX. Art. VII. p. 218. Ed. Hamburg. Quid
vero opus erat consulere Theologos, si Pontifex infallibi-
lis est? s) de la doctrine Chretienne & Orthodoxe, cap.
XIV. Nouv. Bibl. T. XIX. p. 250.

se cerneret, superioribus adiicientem : *quoiqu' ils ne soient pas infallibles, ils sont de grande autorité dans l' Eglise, a cause de la primauté du Pape, de la préeminence d' Eglise de Romé, de la fidélité, avec laquelle elle a conservé la doctrine des Apôtres, de l' union, que toutes les Eglises ont avec elle, & parce, que les decrets du Pape ne regardent pas seulement une Eglise particuliere, mais qu'ils les concernent toutes en general, & chacune en particulier.* Tuam fidem ! Lector. Decreta Romana magnae esse ait auctoritatis propter primatum Papae, cum tamen alibi neget, Petro totius Ecclesiae regimen commissum, praesertim circa fidem, & Apostolorum aequalitatem tueatur, & Petri primatum diserte reiiciat. t)

§. 31.

Non nescio, virum hunc doctum agnoscere & Pontifici concedere primatum ordinis, cum inter plures aliquis primus esse debeat : Petrum vero primum fuisse, cum primus inter Apostolos electus fuerit : u) sed vel ex ipsa hac illius sententia sequi nequit, Pontificem Romanum primum locum in Ecclesia habere, eiusque decreta magnae in Ecclesia utilitatis esse. Ipse enim fatetur, x) *ad demonstrandum Ecclesiae Romanae primatum non sufficere, ut ostendatur, Petrum inter Apostolos primum locum habuisse, cum non omnis a Petro fundata & instituta Ecclesia primatum hunc habuerit, & reliqua.* Petro non nisi primus ordo adtributus fuit ex mente Du Pinii : quis itaque eius successori primatus convenit, nisi ordinis ? Quod enim quis non ha-

E bet

t) De antiq. Eccl. disciplina, *Dissert. IV. c. 1. p. 307. seq. u) l. c. p. 311. 312.* x) cap. II. p. 323.

bet iuris, id in alium fane transferre non potest. Petrus & Paulus Antiochia regebant Ecclesias: quid si itaque Antiochenae Ecclesiae primatum ordinis concessissent? Sed tamen Roma caput orbis erat, Antiochia orientis: videmus nunc causam, quapropter Episcopus Romanus Antiocheno praelatus fuerit, ob praerogativam, non Apostolorum, sed urbis Romae. Sed habeat Episcopus Romanus primatum ordinis: quid hinc sequitur? Ego hinc nullis fidiculis extorqueri posse existimo, quod inde deduxit Du Pinus, quem opinor id ipsum non credidisse, quod scribebat, sed metu Romanae curiae mitigasse sententiam. Diserte enim fatetur, omnem auctoritatem Pontificis, praeter primatum ordinis, ex consuetudine & Canonibus esse, ob urbis & Ecclesiae dignitatem.) Num urbis & Ecclesiae dignitas, num consuetudo, ius quoddam sacra pro arbitrio decidendi largiuntur? Et notum est, plures in Gallia hodie affirmare, Pontificem solummodo esse caput Ministeriale, seu supremum Ecclesiae Ministrum. z) Ecclesiam enim ignorare Episcopum, qui caput sit aliorum (Evêque en chef.) a)

§. 32.

Et quae haec ratio est Pontificiis decretis auctoritatem tribuendi, quia doctrinam Apostolicam fideliter conservaverit? Hac de re inter nos & Pontificios per bina nunc secula disputatum fuit, & constanter negamus, doctrinam Pontificiam esse doctrinam Petri

y) *Dissert. IV. p. 335.* z) *Histoire des Conciles Generaux Tom. 2. p. 82.* a) *de la coutume de prier debout, Tom. II. p. 58.*

Petri ac Pauli. Novitatem Papismo exprobramus cum Molinaeo: apostasiam cum Hunnio nostro, idque multis argumentis comprobamus. Is, ad quem mox provocabam, Gallici libri scriptor, de consuetudine precandi, fatetur, preces pro mortuis, purgatorium ignem, communionem sub una specie, missas solitarias, linguae latinae usum in cultu publico, & circumgestionem hostiarum abusus esse recentioris instituti. Plures huius generis confessiones alio tempore reservare malumus. Addam saltem haec Paschallii Quesnellii, Viri CL. *Ravoir a simple peuple cette consolation, d' unir sa voix a celle de toute l' Eglise, c' est un usage contraire a la pratique & au dessein de Dieu.* Persuasum habeo, haec Du Pinio placere admodum, & maximum Gallorum numerum ea vehementer probare: b) & nihilominus tamen haec inclemens ille Clemens, qui hodie Romanae curiae praees, in bulla sua condemnavit severe ac proscripsit. c) Num hoc est Apostolicam doctrinam servare, cum contrarii errores larga manu sparguntur? Sed nolo nunc illa minute persequi, cum id ab instituto meo alienum sit. Quin potius observari porro volo, etiamsi fin-

E 2

ga-

b) *Conf. Fleuri Hist. Eccles. Tom. XIII. ubi & argumentum recentiorum refutat, lingua latina in cultu divino opus esse, ut honos religioni debitus eo melius servetur. Egre- gie vero respondet: ce respect aveugle ne convient, qu' aux fausses religions fondées sur des fables & des superstitions frivoles. La vraie religion sera tous iours d' autant plus respectée, qu' elle sera mieux connue, comme au contraire, de puis que le peuple s' est accoutumé a ne point entendre ce, qui se dit dans l' Eglise, il a perdu le desir de s' instruire Vid. Du Pin Bibl. Tom. XIX. p. 118. c) Prop. 86.*

gamus, Ecclesiam Romanam servasse Apostolicam doctrinam, id propter Pontificis decreta haud maioris esse auctoritatis; quamdiu enim quisquam errori obnoxius est, in hac illaque re cespitare potest. In mentem nunc mihi commodè veniunt, quae occasione bullae Pontificiae in causa Quesnelliana in Gallia feminae cuidam Iansenio addictae adtributa fuerunt. d)

*Contre la Foi de Paul, quand Rome se declare,
Rome devient pour moi cette Rome barbare,
Ou l' on vit les Tyrans, monstres d' iniquite,
Combattre avec fureur la sainte verité.*

§. 33.

Quinimo quid verbis opus est? Quicquid speciose fingant, dissimulentque, res tamen ipsa satis ostendit, quod decreta Pontificis Romani nihili faciant, si sententiis suis adversa sint, aut pro arbitrio illa examini subiiciant damnentque. Exemplum habemus obuium in Ioh. Baptista Thiersio, qui huius seculi anno secundo de eo, quod in cultu Dei magis necessarium & saepe maxime neglectum sit, singulari libro e) egit. Illo libro commendare voluit observationem mandatorum divinorum, quae in charitate consistunt, quam dolet multis saepe superstitiosis cultibus postponi, quos homines officiis essentialibus substituant. Indulgentias speciatim eo nomine reprehendit, quod nimia fiducia in illas reposita a poenitentia

d) Entretien d' une Dame Iansen. & d' une D. Cath. dans Recueil de pieces concernant la Constitution, *Part. I. p. 19.*
e) de la plus solide, & la plus necessaire & souvent la plus negligee de toutes les devotions.

tia homines retrahat; quapropter varios Indulgentiarum abusus castigat, & superfluas pariter ac nullas eodem loco habet. Sed inprimis probe observanda sunt, quae porro idem ille adiicit; bullas communiter veniam his indulgere, qui contriti & confessi fuerint; Bonifacium tamen IX. manifesto abusu Mediolanensibus plenam permisisse peccatorum remissionem, etiam si neque confessi neque contriti essent, quod ex Benardini Corio Historia Mediolanensi probatum dedit. Neque veretur in sequentibus alias superstitiones tangere, quas Roma probat; quemadmodum de cultu Virginis Mariae & sanctorum, reliquiarum & imaginum, de votis, peregrinationibus, & denique veneratione corporum ex catacombis Romanis petitorum speciatim agit. Abeant nunc homines, & coecam obedientiam Pontificum decretis promittant. Addam & hoc, quod non hi tantum, qui Sorbonam sequuntur, sed & Iesuitae, curiae Romanae mancipia devota, si Pontifex contrarium quid eorum voluntati decernat, stomachari admodum, & contra Papam vociferari consueverint. Egregie id iam tum animadvertit Iurieuus, *f)* qui & litteras servavit F. Ioh. Cerle, Vicarii Generalis Episcopi Apamiensis, quibus Iesuitam quendam, Patrem Barye, dixisse refert: *ha pauvre Pape, pauvre Pape! si tu n'j prens garde, on te donnera d'un Patriarche par le nez.* Et apte adeo egregieque Iurieuus hinc concludit, religionem Romanam Comœdiam esse, in qua scenae quovis actu immutentur; quin & addit: *g) il faut avouer, qu'il y a un plaisir singulier*

E 3

f) L. Esprit de Mr. Arnaud Tom. I. observ. VIII. g) pag. 276.

a voir cette pauvre autorité du Pape diversement balottée, selon la diversité des intérêts, & la faveur du bureau changer pour elle du blanc au noir. Ita decet Scepticos, qui credunt, quod volunt, quod nolunt, non credunt: qui ad utilitatem suam omnia metiuntur, & prouti lubet, & sentiunt, & loquuntur.

§. 34.

Larga hic messis est: & possent hic liberae voces & capita accusationum contra hunc ipsum Pontificem Clementem XI. magno numero referri, nisi id iam tum a Celeberrimo Loeschero *b)* factum esset. Non possum tamen Montgallardi, Episcopi Galli, verba ex Epistola eius ad Pontificem perscripta praeterire, quibus complures de Ecclesia Romana scribit iudicare, *cuncta Romae tenere Monachos, contra invisos ibi Episcopos, maxime Gallos. Si quid scripserint ab Italicis moribus nonnihil remotum, a nudius tertius inductis consuetudinibus dissonum, a recentibus quorundam regularium opinionibus alienum, sit licet e sacris antiquitatis fontibus haustum, e Patrum Conciliorumque monumentis petatum, optima Theologiae maxime concors, id mille quaesitis coloribus, imo nullo quaesito colore damnari. Ab eone robur suum peteret veritas? qui nonnisi lignum est Monachorum neruis mobile, qui optimam Theologiam, confirmatam Patrum & Conciliorum monumentis, tri-duanae consuetudini & recentibus Monachorum opinionibus postponit. Et evidens est sane, Iesuitas omnia posse in curia Romana; quorum hominum opera coetus Romanus in partes nunc dividitur, &*

fi

h) Geheime Berichte Gottes über das Papstthum. p. 46.

si quid iudicando valeo, cladem sentiet ingentem & damnum haud leve. Novi quid hic subterfugii invenerint: distinguendam esse S. sedem Apostolicam Romanam ab his, qui illi praesunt. Sedi suum manere honorem & iura: *Praesidentes vero, si deviarint, per devia sequendos non esse*, quae Auxilii verba huc revocant. *) Habemus, quod volumus: Pontifices Romani errori sunt obnoxii. De iuribus sedis tunc videbimus, quamprimum constabit, quid ambigua voce intelligant, velintque indicari.

§. 35.

Cum unum ex alio hic incidat, recordari subit Concilii Lateranensis V. quod Sess. V. Simoniam in creatione Romani Pontificis prohibet, omnemque sic factam electionem abrogat, invalidamque esse declarat, addita poena, qua ex communione Ecclesiae tum electum, tum eligentes eiicit. Quod decretum cum repeteret Ioh. Cabassutius, Presbyter Oratorii, i) in angustias redactus sequentia scripsit: *Si interveniente Simonia vigeret illa constitutio, vel ignota esset ac occulta Simonia, & tum Ecclesia credens se alicui in terris capiti subiectam esse, falleretur, essetque acephala, nullusque valere posset ad Pontificem maximum recursus, quo illa nesciens careret: atque quicumque vel censura, vel alia reservatione sanctae sedis essent irretiti, tametsi recurrerent ad putatum & existimatum Pontificem, insolubili adhuc nexu ligati remanerent, quia recursus fieret ad eum, cui sua electio nullam potest tribuere potestatem, quia excommunicatus,*
 &

*) Launoius de scholis celebr. p. 506. Conf. Sarpius H. C. T. lib. IV. p. 549. i) Notit. Eccles. p. 583.

Et ab ipso Ecclesiae corpore dirivulsus. Bone Deus! quid tandem certi reliquum erit? Et unde convinci quis poterit, Clementem, qui hodie Ecclesiae Romanae praees, propter Simoniam non esse excommunicatum, & tot annis Ecclesiam sine capite fuisse? Quae vel umbra excogitari potest, qua animi tranquilli reddi possint? Nihil hic suspicamur aut fingimus: ipsi Pontificii contra decreta Pontificum hanc exceptionem formant, Pontificem fortasse non esse verum Pontificem, quod ut credamus nulla nos necessitas cogat. k) Et quis ignorat, a tempore Iustiniani Imperatoris electionem Romani Pontificis confirmatam non fuisse, nisi appenso auro, quod ex Anastasio Bibliothecario constat, & a Franc. Pagi nuper observatum est? l) Num tot seculis sedem Romanam excommunicati tenuerunt? Ubi vero manebit iactata tantopere successio? Alexandrum VI. sane argento sibi viam aperuisse, *par brigues, par argent, & par promesses qu' il fit aux Cardinaux, de leur donner des benefices & des terres,* ut Du Pinus loquitur, m) inter omnes constat. Taceo nunc Bonifacium VIII. Pium IV. *) & alios eiusdem commatis: cum res maioris omnino ponderis his adiicienda sit. Sunt in eorum coetu fueruntque olim Viri graves, maximique nominis, qui Annatas, a tot Pontificibus expetitas defensasque, meram esse Simoniam traderent. n) Quaeritur itaque, an & haec Si-

k) Hist. gener. du Iansenisme Tom. II. p. 45. l) Breviar. Pontif. Part. I. pag. 321. m) Nouv. Bibl. Tom. XII. p. 62. *) Du Pin Nouv. Bibl. T. XV. p. 303. n) Gerson Tract. de Simonia I. II. Opp. Launoii Venerabilis traditio Ecclesiae Romanae circa Simoniam. Conf. idem de scholis celebr. c. LIX. Art. XX. p. 321.

Simoniaca labes a Papa auferat Ecclesiasticae potestatis plenitudinem, ut loquuntur. Negat id quidem Gerson, quia Papa positivis legibus suis non sit subiectus: at vero sibi ipse contradicit, cum ipse *ad radicem Scripturae Sacrae solvi velit materiam* hanc, & de iure divino quaestio sit. Neque melius elabatur Launoius, qui postquam contra Azorium defendisset, Annatas meram Simoniam esse, Ecclesiam Romanam excusat, & eam exactionem Curiae Romanae tribuit. Sed de hac quaeritur, speciatim de eius Capite, Pontifice Romano. Quod si principia sua in causa Simoniae sequi volunt, omnino affirmandum erit, unum actum Simoniacum omnem potestatem sacram cuiusque auferre. o) Vel hinc autem patet, quam dubia & precaria sit Pontificum Romanorum auctoritas, cui ab ipsis Pontificiis exsequiae parantur.

§. 36.

Ab hoc praesidio tamen ad Concilium tanquam sacram anchoram confugiunt, & Galli inprimis, ut a maioribus acceperunt, Concilii auctoritatem supra Pontificiam longe extendunt. Negant id ex adversa parte Pontifices, ex quorum numero Pius II. ad Senatum Noribergensem scribebat, *diabolicam esse haeresin, quod quidam sibi ius appellandi a Papa ad Concilium venditent, & putent, Concilium esse supra Papam.* Sed vero quicquid clament Galli, non possunt tamen differi, Concilia regi humanis consiliis, & errori obnoxia esse posse. Qui in curia Romana Concilia

F

Constan.

o) Conf. Decret. Greg. lib. V. tit. I. c. 6. etc. Add. Guil. Durand. de modo Concilii gener. celebr. Rubr. XX. n. 5. 6.

Constantiense & Basileense multum collaudant, malam gratiam inibunt, cum concilia supra Papam ibi caput extulerint, & in Basileensi speciatim Eugenius a sede Romana deiectus fuerit. Et quod cum primis observandum, Concilium Basileense legitime a Martino V. convocatum erat, confirmatum ab Eugenio, qui, cum postmodum illud alium in locum transferre vellet, coactus est, ut data bulla denuo Concilium illud probaret, suamque dissolutionem nullam esse declararet. Nihilominus tamen denuo Concilium Basileense dissolvere conatus est, cum novum Ferrariae indiceret, & eo congregato nullius decerneret valoris omnia illa esse, quae Basileae acta & decreta fuissent. Videmus adeo bina Concilia eodem tempore congregata, & adversa decreta sancientia: utraque tamen legitime convocata, & a Pontifice Romano confirmata. Cui vero fidem habebimus? Quae Synodus erravit, utrum Basileensis, an Ferrariensis & Florentina? Perinde id nobis erit, quam probent Pontificii, cum sufficiat, Concilia legitime convocata errare posse, neque adeo eorum decreta ac Canones certum esse fidei principium. Et si concilium Basileense alteri praeponendum erit, Papa Eugenius pro haeretico habendus erit, cum id decretum sit in Synodo. Praeclara profecto elogia! cum eum contumacem, praeceptis Ecclesiae inobedientem, persistentem in seditione, violatorem & contemptorem Canonum, perturbatorem pacis & unitatis Ecclesiae, offendiculum eidem praebentem, Simoniacum, periurum, incorrigibilem, Schismaticum, haereticum, & re-

& reliqua, nominant. Et quam elegans ludus est, cum Eugenius contra electum a Concilio Felicem V. vicissim tanquam haereticum & Schismaticum invehitur? At cui hic credendum? quae hic certitudo? Uterque suas partes tuebatur, & Principum cumprimis consensum studiose ambiebat.

§. 37.

In Gallia cum uterque iura sua defenderet, responsum est, Regem semper Concilium Basileense pro legitimo habuisse, non vero Ferrariense: quod vero ad Eugenii abdicationem & Felicis creationem adtinet, plures dubitare, an Concilium, eo tempore, quo hoc factum, repraesentaverit Ecclesiam universalem? *p*) Egregie profecto, & probe ad rem nostram! Concilium legitime convocatum & pro vero agnitum, sed in re iuris & facti dubium esse, an iuste, canonice & legitime aliquid decreverit, adeoque an tum Ecclesiam universalem repraesentaverit? Quid nobis itaque Conciliorum auctoritatem opponunt? Probandum prius erit, Concilium hoc illudque, eo tempore, quo hoc illudque decernebat, iuste, canonice & legitime illud decrevisse. Antiquioris fane Ecclesiae Doctores non quodcunque placuisset, sed quod Scripturae congrueret, in conciliis decerni volebant; quapropter Scriptura semper in medio reposita erat, quoties in Synodis in unum conveniebant. Egregia sunt Constantini M. verba ad Patres Concilii Nicaeni, quae ut repetantur digna omnino & ex re visa fuerunt. Evangelici & Aposto-

F 2

lici

p) Du Pin Nouv. Bibl. Tom. XII, p. 59.

lici libri, nec non antiquorum Prophetarum oracula,
σαφῶς ἡμᾶς, ἃ καὶ περὶ τοῦ Θεοῦ φρονεῖν, ἐκπαιδεύουσιν.
clare nos docent, quid de Deo sentiendum sit. Haec norma
 canonque esto. Quod si autem ad aliud principium
 in decernendo alligata sunt Concilia, ad illud quoque
 eorum decreta erunt examinanda, adeoque princi-
 pia non erunt, quae prima esse debent, sed conclu-
 siones, de quibus ex praemissis, ut vocant Logici,
 iudicandum erit.

§. 38.

Et possent haec abunde sufficere: nihilominus
 tamen videndum erit, quodnam Pontificiorum fu-
 erit, sitque adhuc hodie de concilio Tridentino iudi-
 cium, ut inde constet, quam illi serio Conciliorum
 auctoritati singula deferant, Iohannem Vergerium de
 Haurannes, Abbatem Cyranum, perhibent scripsisse;
que le Concilè de Trente a été fait par le Pape, & par les
Scholastiques, les quels y ont beaucoup changé de la doctrine de
l'Eglise. Iurieus, quem hic sequimur, q) provocat ad li-
 brum, Iudicium Abbatis auctoritate editum, mihi vero
 nondum visum, *information de la Doctrine de l'Abbe de*
S. Cyran, & recte omnino commodeque hisce subii-
cit: C'est anéantir l'autorité des Conciles, & nier leur in-
faillibilité. Car si celui de Trente a erré dans la foy, quels
privileges auront eû les autres pour les rendre infaillibles.
 At dici obiicique posset, Abbatem hunc propter hanc
 aliasque opiniones carceri mancipatum fuisse: re-
 sponderem facile, eum tamen non damnatum, sed a
 Ludo-

q) L'Esprit de Mr. Arnaud. T. I. p. 231. Conf. Leideckeri
 Hist. Jansen. lib. III. cap. 6. n. 15.

Ludovico XIII. Galliarum Rege, eiusque Ministro Status, Cardinali Richelio, in libertatem restitutum esse. Sed his quid opus est? Mire profecto hic consentiunt viri docti prudentesque in Ecclesia Romana, & quicquid hic fingant, & Concilii auctoritatem obiiciant, quoties contra Protestantes scribunt, nihilo minus alibi Concilium hoc minimi ducunt, & inter Curiae Romanae artes referunt, qua illud quasi commotum afflatumque fuerit.

§. 39.

Et quam varia sunt accusationum capita contra Tridentinos Patres? quam multi ex ipso coetu Pontificio scriptores, qui illos omnibus deridendos propinant? Michael le Vassor Vargae & Malvendae Epistolas Tridenti olim scriptas aliquot abhinc annis edidit, ex quibus curiae Romanae artes addisci commode possunt, quas tamen non repudiant Galli, sed tanquam veras recipiunt; quod toties citati DuPini verbis nunc comprobabo. Cum is enim r) Vassorii vitam enarraret, ipsum opus non reprehendit, utile potius iudicat esse, sed de editoris tantum observationibus conqueritur: *Il a encore depuis donné les Lettres & Memoires de Francois de Vargas Envoyé de l' Empereur Charles Quint a concile de Trente, & de Pierre Malvenda, Theologien Espagnol touchant ce Concile, qui pourroient être utiles, s' il n' y avoit pas joint des remarques tres-evinimées contre le Concile, contre les Evêques, & contre l' Eglise Romaine.* Ex illo vero patet, stipites plumbeosque fuisse plerosque homines, qui concilio Tridentino in-

F 3

terfue-

s) Tom. XLX, Bibl. p. 302.

terfuerunt, libertatem nullam fuisse pro lubitu sententiam dicendi. Legati Pontificii impotenti dominatione praeerant, variis artibus opus erat, ut homines in obsequio retinerent, & denique Romae decreta cudebantur, Tridentum versus mox mittenda, non ut examini subiicerentur, sed ut publicarentur. Quapropter Vargas, nostris his diebus, scripsit, s) in Concilio gesta quamplurimi mirantes venerationem perdunt, quam tenebant ante adversus Synodos antiquiores. Alii eorum sibi persuadere nequeunt, veritati consentaneum esse, quod vel aliquando concilia perfecta teneantur. Et paucis interiectis idem ille pergit: sub praetextu ordinis inibi stabilendi, arbitros se Dominosque Legati Pontificis totius Concilii reddiderunt. Numquam vel profertur aliquid, vel sub incudem vocatur, vel denique definitione deciditur, quin omnia eo tempore, eoque fine fiant, quibus his complacet. Mandatum sequuntur singulis fere Roma ad se transmissum momentis. Libertas est, de qua verba faciunt copiosissima, & factis negant. Non est nisi fraus quaedam & dissimulatio, quicquid consiliorum volunt. Quam reliquam faciunt libertatem, chimaera. Quod omne adeo liquet, ut vel ipsius Pontificis milites mercenarii concesserint, & dolorem ideo in piorum confessu sint testati. Egregium profecto conciliabulum! Reliqua apud eundem legi poterunt & expendi, quae plane efficiunt, ut aut contemnenda sint decreta Tridentina, aut sana mens abiicienda eiurandaque.

§. 40.

s) Fr. Vargas de Concil. Trid. Epistolae & observat. p. 38. Edit. Latin.

Nota est omnibus Sarpīi historia Concilii Tridentini, qua perpetuum nullaque aqua unquam eluendum dedecus illius ob oculos reposuit. Quam cum Pallavicinus omnibus modis impugnaret, id effecit, ut eo certior redderetur, quemadmodum prudentiores in ipso coetu Pontificio existimant. Certe Du Pinio haec mens erat, cum Concilii Tridentini historiam conderet t) & sub initium ad duos celebres historicos, Sarpium & Pallavicinum provocaret, quorum alter Romanae curiae infamiam, alter commodum quaesiverit. Sed & idem ille pergit: *mais ce qu'il y a de merveil-
leux, est que ces deux Auteurs, qui ont des vues si opposées,
conviennent neansmoins ordinairement des memes faits;
quoiqu'ils entirent des inductions toutes contraires & reli-
qua.* Et notum est, Amelotum de la Houssaie, Vi-
rum Celeberrimum, patrocinium suscepisse Sarpīi,
& Praefatione versionis suae Gallicae eundem contra
opprobria & conatus Pallavicini vindicasse, seque si-
mul bonum Catholicum professum esse. Quin quod
liber inter ipsos Pontificios publici iuris factus, *Evan-
gelium novum Cardinalis Pallavicini*, satis ostendat, quan-
tum prae hoc Sarpīus emineat. Cum fidem Sarpīi
adeo in tuto collocatam videamus, quid tandem fiet
de Concilio Tridentino? Et nonne cognitum omni-
bus, Pontificem, ut Concilium *formidabile* habebat,
inprimis ultramontanum & liberum; u) ita omne stu-
dium adhibuisse, ut Itali numero vincerent, qui cum
addicti essent Pontifici, ex eius arbitrio singula perage-
rent

t) Tom. XV. avertissement. u) Sarpīus lib. I. p. m. 81.

rent ac decernerent. Et hac de re conquesti sunt legati Imp. & Regis Galliae, Dudithius cum primis ac Ferrerius, quorum Orationes & Epistolas una cum aliis nonnullis huc facientibus monumentis boni publici causa denuo in lucem edere constituimus.

§. 41.

Abeant nunc homines, & ad Concilia provocent. Quam enim intuta hic omnia & periculi plena? Id ipsi Pontificii agnoscunt, cum Concilio Tridentino locus nondum in Gallia relictus fuerit; in hanc usque aetatem enim receptum non est & per omnia probatum. Et novimus quidem, cum Clerus Gallicanus superioris Seculi Anno XV. a Rege expeteret, ut Conciliū Tridentinum reciperetur, idque per Episcopum Bellovacensem in conventu statuū Galliae urgeret, a Praeside Mironio id responsi tulisse, *x) que la Compagnie ne pouvoit quant a present recevoir le dit Concile, que neanmoins elle embrassoit la foy il contenue: mais que pour la Police on n'y pouvoit entendre, puisqu'elle étoit prejudiciable aux droits de l'Etat.* Dudum ita distinguunt Galli, & doctrinam sequi se profitentur, reiicere vero ea, quae iurisdictioni Magistratus & libertati Ecclesiae Gallicanae contraria essent. Nebulas hoc modo oculis suffundere volunt, & arte elabi, dum verbis ludunt tanquam crepundiis. Num enim propositio haec: Concilium est supra Pontificem, est fidei articulus, vel non est? Si est fidei articulus, frustra affirmant, quod doctrinam Tridentinorum probent, cum Tridenti in omnia alia itum fuerit, & vel hanc ipsam ob causam libertati Gallicae

Con-

x) du Pin. T. XV. p. 381.

Concilium contrarium, ideoque in Gallia non receptum fuerit. Quod si vero is non est fidei articulus, sed ad mores pertinet ac regimen Ecclesiae, tum Galli, quicquid fingant, conspirare debent cum Nicolai de Clemangis sententia, qui in his rebus Concilia erroribus obnoxia esse propugnabat. y) Indicent itaque nobis, quam ob causam in fide Tridentini errare non potuerint, potuerint in aliis? Anathema illi dicunt omnibus, qui negant, matrimonia clandestina sine parentum consensu facta nulla esse: z) at Constitutionibus regiis in Gallia ea pro nullis declarantur, quas Canonum Interpretes tamen acriter defendunt, a) quamvis eam in rem varios quaerant colores, ne quae sibi ex adverso contradicunt contradictoria videantur esse. Taceo, quae de iure Magistratus dicuntur in Concilio Tridentino, reprobata a Gallis, & Scripturae adversa. Praeterea nihil video causae, cur illis de fide decretis Romae fabricatis credendum sit, reliquis non adeo fides habenda. Et in his quidem, aut dolo malo, aut ex inscitia iura Ecclesiae evertere voluerunt: utrumque vero prohibet, ne existimemus, auxilium Spiritus sancti istis hominibus adfuisse. Quis denique metutum praestabit, dolo malo homines illos usos non esse, aut ignorantia peccasse in rebus & doctrinis fidei? Qui in obviis cespitat, in rebus gravioribus facilius labi potest. Denique aut falli nequit Concilium, tumque

G

Galli

y) *Libro de infallibilitate Concilii Generalis. Conf. Du Pin Nouv. Bibl. Tom. XII. p. 80.* z) *Concil. Trident. Sess. XXIV. Decret. de Reform. Cap. I.* a) *Conf. Pierre le Merre Justification des usages de France sur les Mariages des Enfans de famille faits sans le consentement de leurs parens. Ed. 1687.*

Galli male eius decreta repudiant: aut falli potest, tum-
que male Conciliorum decreta fidei principio
adiungunt.

§. 42.

Et quid tandem sibi vult haec vaga propositio?
concilium est infallibile, idque est maioris auctori-
tis, quam Pontifices Romani. De quibus enim Conci-
liis sermo est? Num de praeteritis, an vero futuris?
Si de praeteritis sermo est, hic sensus erit propositio-
nis: fuerunt olim tempora, in quibus supremum &
infallibile iudicium in Concilio quaerendum erat.
Num id vero de omnibus Conciliis affirmari possit
debeatque, disquisitio est historica; quam, cum neque
de fide sit, neque moribus, sed de facto quodam, Ec-
clesia neutiquam definire potest. Et quaeritur adeo,
an e. c. Concilium Tridentinum ex mancipiis Papae
constiterit, an vero summam habuerit potestatem &
iudicium infallibile? Idque eo magis quaeritur, cum
fatente nonnemine; *quaestio facti sit, quam Ecclesia iudi-
care non potest iudicio infallibili, doctrinam Catholicam ex-
tare in Concilio Tridentino.**) Quanto magis disquiren-
dum nobis erit, cū Concilium quod de iure supra Pon-
tificem eminere debebat, quemadmodum complures
defendunt, ius suum revera exercuerit, an a Cu-
ria Romana deceptum, & sub pedes Pontificis proie-
ctum sit? Est & alia observatio maximi ponderis
superioribus adiicienda. Iam ultra secundum di-
midium effluxit, ex quo Concilium Tridentinum fi-
nitum

*) Vid. Iansen. omnem relig. destruens. ap. Leidekker H. Ians.
p. 562.

nitum est. Interim inter Pontificios contentiones de rebus maximis, ingentesque motus exorti sunt, speciatim de auxiliis gratiae inter Molinae discipulos, qui Pelagium propius sequuntur, Iansenianos, qui Augustino, & Dominicanos, qui Thomae Aquinati credunt. Disputatur de re summa: provocatur a Pontifice ad futurum Concilium. Multa decisioni Pontificum opponuntur: quin scribitur aperte: *Ecclesia Dei valde male regitur hoc tempore. Roma est Massilia: Pontifex P. Generalis Massiliensium seu Semipelagianorum. Decreta Romana ut plurimum cuduntur sine debita cognitione causae, & per factionem. Maxima pars Cardinalium & Theologorum, qui adhibentur ad censurandas propositiones, nihil intelligit.* *) Romanum tribunal videtur esse latibulum latronum, ubi Censores ita insidiantur hominibus, ut eas damnent, antequam defensionem locum dent. Sat notum est, quam parum Pontifex conferat ad condenda decreta, & quam ineptus sit, ut multum ad id conferat. d) Ubi itaque superiori seculo, ubi hoc nostro, & in quo suprema est potestas, sine errore doctrinas fidei & morum decidendi? Nusquam apparet, nusquam fuit eritque, donec novum Concilium quoddam congregatum fuerit. Intelligo nunc tandem, hanc propositionis de infallibilitate Conciliorum mentem esse: si aliquando tam stupidi plumbei, insulsi forent Romani Pontifices, tam incauti & rebus suis male consulentes, ut universale quoddam Concilium congregarent, tum supra Pontificem foret Concilium, de quo non liquet, an unquam, quo tempore loco congregandum sit. Quam hoc nihil est! Concilium

G 2

est

*) *ibid.* p. 564. d) p. 565.

est supra Papam. De Chimaeris male disputatur; differamus eam quaestionem ad illud tempus, quo bullam Pontificiam, qua Concilium novum convocaturus est, licebit intueri, deque illa iudicare. Videant tamen serio circumspiciantque, penes quem interim imaginaria illa infallibilitas quaerenda sit. Neque excipi hic poterit, Theologos Parisienses decrevisse constanti sententia, postulante Carolo VIII. Galliae Rege A. 1497. quod tempore urgentis necessitatis, recusante Pontifice & aliis venire ad Concilium, nihilo minus tamē illi, qui aderunt, possint sine aliis non comparentibus dictum Concilium celebrare, & necessitati Ecclesiae providere. *) Bina enim facile responderi possunt: quod nimirum haec sententia Parisiensium mere sit theoretica, per bina & quod excurrit secula in usum non deducta. Tum & maxime dubium foret, an talis congregatio Ecclesiam universam repraesentare possit, cum id ab Ecclesia universa ipsi commissum non sit? Sed viderint hac de re ipsi: nobis enim hic nihil feritur, nec metitur.

§. 43.

Possē hic ad singula ire & dilucide comprobare, Concilia & sibi met ipsis contradixisse, multaque eorum decreta & veritati adversari, & redolere superstitionem. Sed nolo nunc ab instituto longius recedere eaque repetere, quae toties a celeberrimis Theologis perquam manifeste ostensa fuerunt. Id superioribus addo, quod ad Episcopos simul provocent,

*) Launoïus *de Scholis celebr.* Cap. LIX. Art. XI. p. 256. & Cap. LX. Art. XVI. p. 358.

cent , quod praesertim Galli faciunt, cum tamen & quavis data occasione eorum decreta oppugnent. Neque quisquam ignorat, quam libere illos censurae subiiciant , quamque parva sit eorum in Curia Romana & apud Monachos auctoritas. Illa omnes sibi tanquam mancipia subiici vult, idque variis quaerit modis, arteque non una. Hi nullis parcunt infidiis, sed litibus ac clamoribus omnia implent, cum primis Iesuitae, nihilque est, quod eorum audaces conatus solvere possit. Knothum interim & Floydium novimus contra Kelissonium defendisse, Ecclesiam sine Episcopo subsistere posse: eos enim ordinationem Sacerdotum neutiquam facere necessarios. e) Cum versio novi foederis Gallica Montensis, a Dominis Portus Regii adornata, ab Archi-Episcopo Parisiensi prohibita esset, inter reliqua scripta bini dialogi inter duos Paroeciam Hilarii Montensem inhabitantes in lucem prodierunt, quorum uno ita scribunt. *Monsieur de Peresfixe* (id Archiepiscopi nomen erat) *ne nous peut pas oter l' Evangile, que Jesus Christ nous a donné. Dieu parle a tout son peuple, quand il luy dit; aujourdhui se vous oyés ma vois, n'endurcissés point vos coeurs. Il ne nous a pas oté les yeux, pour nous empêcher de voir, & de considerer nôtre chemin. Nous voyons Jesus Christ, nôtre Pasteur, & nôtre grand Evêque, qui marche devant nous dans son Evangile. Si Mr. de Peresfixe nous en veut fermer cette voye: s'il vouloit aller & nous conduire par un autre, ne le croyons pas. Mais on dira, prefereront nous notre sens*

G 3

par-

e) Baile *Le Calvinisme & Papisme mis en parallele, ou Apologie pour la Reformation, Part. I. p. 102.*

particulier au iugement de nôtre Evêque ? Nous preferons au sens particulier de notre Archevêque le commandement de Dieu, & l'ordonnance de son Fils Jesus Christ, & reliqua, quae & cum pluribus aliis apud Iuriseum f) legi possunt. Mascula profecto & veritati conformis vox, qua & mens Protestantium exponitur, & contra objectiones Pontificias defenditur.

§. 44.

Non possum quin superioribus addam verba toties nominati Du Pinii g), quae ad hanc rem totam a primis initiis definiendam peridonea sunt. Commendaverat is iudicia Episcoporum, cum a Deo constituti sint Pastores, ducesque populi sui, qui & instruere illum regereque debeant; at confestim addit: *Ils ne sont pas pourtant infallibles dans leur iugemens; ils peuvent se tromper; ils peuvent devenir hérétiques, & enseigner une mauvaise doctrine ou etablir une discipline contraire a la verité.* Quid clarius hic est, quam Episcoporum decreta ad aliam normam esse examinanda, neque illa ullo pacto principium esse fidei? Superiores tamen possunt debentque illos emendare, pergit. Illi vero num supra errorem triumphant falli nescii? Minime vero! Num illi semper id faciunt? Concedit id Vir doctus, tumque iudicium aliis Episcopis defert. Quibus vero? hominibus errori obnoxiiis. Et mirum profecto, Gallos tantopere ad Episcopos suos provocare, eosque tamen sale Satyrico tanquam insulsos homines defricare, risuique exponere omnium. Quid abiectius fuit Archiepiscopo Chanvalonio, nisi *professio fidei illius*, ita enim

f) *Esprit de Mr. Arnand, Tom. II. p. 72. seq. g) Tom. XIX. p. 25.*

enim Satyra inscribitur, in mendacio cubat: cuius tantum initium huc referam.

Je ne suis ni Juif, ni Payen,

Ni Mahometan, ni Chrétien,

Ni Reformé, ni Janseniste,

Mais ie suis un peu Moliniste, &c.

Talibustuto causa fidei & salutis committitur? hi duces sint & Pastores Ecclesiae? Judicet hic ille, qui sequentia candide nervoseque scripsit *h)*: Il est certain que les Superieurs peuvent faire des commandemens iniustes, accompagnés même de menaces d'excommunication, & que ces commandemens iniustes peuvent être suivis par le plus grand nombre; que les gens de bien sont néanmoins obligés d'y résister, de sorte, qu'il faut par nécessité, que leur obéissance ne soit pas aveugle, mais qu'ils discernent par la lumière de l'Evangile, si ce qu'on leur prescrit, n'est point contraire. Praetereo ceterum, quae ex Noirii Evêque de Cour, Episcopo aulico, aliisque monumentis huc referri potuissent, cum vel superius dicta sufficiant.

§. 45.

Ad Ecclesiam se demum recipiunt, idque eo lubentius, quod sub ambigua voce latere eo melius fallereque alios possint. Quid enim ea intelligunt? Pontificem eiusque decreta, an Episcopos, an Concilia? Quam parum his tribuendum sit, ex ipsorum confessione abunde, ni fallor, perspeximus. Alii Ecclesiam finiunt coetum hominum, qui religionem Christianam profitentur, quem in fide errare non posse existimant, quamvis aliis in rebus omnibus ab errore

h) Lettre imaginaire IX.

rore immunis non sit: quod iterum ex sententia Du
Pinii *i*) repeto. Multas hic video disquirendi causas;
& cum unanimis traditio Patrum doceat, ut illi existi-
mant, Ecclesiam a fide non posse deficere, vaga &
ambigua a certis discerni velim. Fore semper Ec-
clesiam, divinam ob promissionem pia spe ducimur:
Deus semper externum coetum habebit, qui eum co-
lat, suosque in eo electos, quos ad salutem perducatur.
In ipsa quoque corrupta Ecclesia sunt, qui aut profun-
da Satanae non agnoscant, aut corruptae doctrinae
non adhaereant, adeoque membra sint Ecclesiae uni-
versalis. Durat & persistit Ecclesia universalis,
quamvis particularis deficiat; & multae regiones
veram doctrinae lucem amittere possunt, ut tamen
non omnes tenebris involvantur. Quibus vero fidi-
culis hinc extorquebunt, quod falli nequeat Ecclesia,
quodque adeo doctrina Ecclesiae sit principium, quo
res sacrae liquido comprobentur? Deficere a fide &
errare non sunt penitus synonyma, cum quisquam
in his illisque rebus errare possit, nec tamen a fide
deficere. Prima Ecclesia Apostolica legi Mosaicae
in novo foedere abrogatae plurimum tribuebat, &
gentes aspernabatur, donec melius edocta esset; ne-
que tamen a fide defecerat. Et abunde hinc patet,
falli posse Ecclesiam, neque illam veritatis omnis
ubique esse promptuarium.

§. 46.

Abbatis Cyrani, Iohannis Vergerii verba, quae
iudices eius Prop. 26. adnotarunt, commode nunc
sub-

i) l. c. p. 250. seq.

Subiungenda erunt, quia elegantia sunt, & hanc rem egregie exponunt. *L'Eglise n'est pas l'Assemblée composée du saint Pere, des Prelats, Prêtres, Docteurs, Curez, Religieux, & du peuple, telle que nous voyont a present: tel corps ne peut être censé l'Eglise en un autre sens, ni pour une autre raison, que pour avoir succédé a la veritable Eglise: de même que si une eau bourbeuse & corrompue, occupant le lit d'une riviere, dont l'eau auroit été autrefois claire, vive & salutaire, on donnoit a cette mauvaise eau le nom de la même riviere, quoyque changée pour la corruption, qui s'y seroit mise.* k) Ecclesia paulatim deflectere potest a pristino vigore; potest sensim vappa fieri, quae merum fuerat: eadem est Ecclesia, sed quae degeneravit, & fidem ac pietatem non satis caste habuit. Roma eadem est, quae antiqua, sed prioris gloriae & imperii multum amisit: & Ecclesia non est ibi talis hodie, qualis Apostoli Pauli aetate erat, quod ne ipsi quidem adulescentes Pontificis diffiteri poterunt. Qua itaque ratione ad Ecclesiam & speciatim Romanam provocant, ac si illa supra erroris periculum constituta & fidei esset fundamentum? Quilibet facile ad Ecclesiam provocare potest: at iudicandum prius erit, & ex characteribus verae Ecclesiae comprobandum, quatenam sit vera? Intelligunt id ipsi Pontificii, & ne plane taceant, suisque commodis desint, tales notas Ecclesiae proferunt, quales illi, qui malam causam tuentur, tradere solent. Ne taedium suboriatur in re seria, lepidum commentum Ludovici Ferrandi adiiciam; is enim libro *de Ecclesia Gallice scripto* illam finiit societatem hominum,

H
k) L'Esprit de Mr. Arnaud, Tom. I. p. 232.

num, quorum fides per totum orbem extensa sit, & cum primis in Ecclesiis Apostolicis deprehendatur. Neque praeter Pontificios ullos esse, qui hac praerogativa fruantur, cum reliquae societates parvo mundi angulo includantur. Antiquus hic coccysmus est, quē quoties considero, toties existimo malae causae conscientiam homines ad tam inania & puerilia detrudere, cum melioribus destituantur. Non possum tantopere de doctrina & iudicio illorum desperare; cum eos aliis in rebus videam sapere, ut adeo existimem, illos sectae studio tueri, quae non credunt. Vae tibi enim Ecclesia prima, quae moenibus Hierosolimarum in angulo mundi latebas, & postmodum Palaestinae finibus inclusa eras! Et unde novit Ferrandus, fidem hanc in Ecclesiis Apostolicis in primis quaerendam esse? Num Ephesina an Corinthiaca cum primis est consulenda, an Antiochena? Et quid illi de primo fidei Romanae principio, Capitolino Iove sentiunt? quid de aliis doctrinis Romanae curiae? Sed desino argumenta opponere Ferrando, qui aut certus fuit, se *παίσις*, longaque equitare arundine, aut a statu mentis deiectus erat, cum talia scriberet, quae gentes, idolorum cultores, & Muhamedani pari iure nobis opponere possent.

§. 47.

Neque tamen, si vel plura ex superius dictis vera essent, res omnis confecta transactaque foret: plura enim; eaque magni momenti, restant enodanda. Ecclesiam illi nominant, adque eam provocant in gravissimis fidei negotiis. Sed quo illa modo pronuntiat, fidem.

fidemque suam exponit? Et quomodo certi esse possumus, omnem in universum Ecclesiam hoc illudque definiisse? Quando, quo loco, omnes, qui fidem Christianam profitentur, in unum convenerunt? Quis vota collegit, & sententiam condidit? Quid hic certi est, nisi hoc unicum: omnia esse incerta, dubia, quin & rationi adversa? Malos in Ecclesia quoque esse, extra dubium est: id quaeritur, an & malorum in Ecclesia fides sit fundamentum fidei? Quaeritur & porro, quae vis sit demonstrandi, quae me certum reddat, ut vocem Ecclesiae audiam? Num Spiritus S. qui Ecclesiae perpetuo adest, afflatus? Ita aiunt Pontificii, nec sese tamen ex anfractibus expediunt. Ipsi enim fatentur, Spiritum S. non nisi verae Ecclesiae adesse, recedere autem a coetu malignantium. Quaeritur itaque nunc denuo, quae vera sit Ecclesia? quod ut ostendatur, praeter Ecclesiam alio principio opuserit. Tum & porro in disquisitionem veniet, quae tandem Ecclesia sit vera, an nostra, an Pontificia? Pontificii quidem hanc sibi gloriam vindicant, nosque pro haereticis habent: & nos vicissim coetum Pontificium non Apostolicum, sed Apostaticum esse contendimus. Cui hic credendum? Quae Ecclesia iudex esse poterit? Num Pontificia? id negant Graeci, & nos itidem negamus. Num nostra? id negant Pontificii. Addam & illud, quod Ecclesia Romana vagum & dissonum corpus sit, variis sententiis admodum dissentiens, quod ex nostris Flacius in *de sectis dissensionibus, contradictionibus, & confusionibus doctrinae, religionis, scriptorum & Doctorum Pontificiorum li-*

bro abunde commonstravit. Huic vero libro ex recentiori aetate tot tamque manifesta documenta addi possent, ut spissae molis opus foret.*) Vel sola doctrina de gratia tot sententiis apud Pontificios subiecta est, ut nihil magis dissonum esse possit. At at! nonne lepidum est, ad Ecclesiam prouocare, in qua Spiritus confusionis regnat: ubi quod Iesuitae credunt, negant illi, qui Dominici instituta sequuntur: ubi quod Itali docent, Galli erroris insimulant: ubi a prudentibus & non uno scriptore superstitionis dica scribitur ritui cultuique a Romana Curia probato: quod Mabilonium & Thiersium pluresque alios nostra aetate fecisse in aperto est.

§. 48.

Si denique Ecclesiae vox liquidam ac immotam facit veritatem, id affirmandum erit; Ecclesiam nulla in re labi ac errare posse. At enim vero contrarium docent Pontificii, & Ioh. quidem Franciscus Picus Mirandulanus, cum Ecclesiam in rebus, quae ad fidem moresque pertinent, errare non posse doceret, simul & defendebat, eam in aliis errare posse, e. c. in ἀποθεώσει sanctorum, quam in rem ad Thomam & Panormitanum provocabat.**) Disquisitum est nostra aetate, an Ecclesia in rebus facti errare nequeat, qua de re magno animorum motu contentioneque inter Molinistas & Iansenistas actum est. Erant, qui defenderent, in rebus facti credendum esse Ecclesiae definienti, fide si non divina, saltem Ec-

*) *Conf. Baile Apolog. pour les Reformateurs. P.I. cap. V. p. 95. sq.* **) *Theor. fidei th. 4.*

clesiastica. Gnaviter impudentem aut admodum stupidum hunc oportet fuisse, qui orbis terrarum risum non veritus primus tam inepte locutus est. Ex adverso Iansenistae, & inter eos Nicolius ad Melchiorum Canum ac Gersonem provocabant, qui in rebus facti Ecclesiam errori obnoxiam esse tradidissent. *) Priorum sententiam ornatus exposuit Fenelonius, cum ex verbis Christi; *ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi* concludit: quod ista promissione complectatur omne tempus omneque iudicium Ecclesiae, omnisque adeo illius, quod illa ad finem usque damnet probetque. **) Neque alia ipsi hanc in rem argumenta desunt; scilicet unam esse Sponsi & Sponsae vocem; qui hanc audiat, illum simul quoque audire. Atque id cum primis considerari vult, quod si Ecclesia erraverit unquam in negotio traditionis aut doctrinae, infantes suos omnes necessarium fuisse fidei naufragium facere: illos enim non potuisse, nisi obedire Christo noluisent, quin vocem Draconis pro voce agni reputarent. Nuper est, cum in viam plane diversam contenderet Scriptor Gallus, sed Anonymus, cuius libellus *Temoignage de la verité dans l'Eglise*, testimonium veritatis in Ecclesia, novam quidem sententiam pandit, sed minoribus difficultatibus expositam. Id ante omnia contendit, quod non adeo opus sit ad tuendas promissiones Ecclesiae factas, ut veritas semper vincat. *Il n'est besoin*, inquit,

H 3

pour

*) *Nicole de la faillibilite de l'Eglise. Divers Ecrits touchant la signature du formulaire. p. 145. sq.* **) *Instruction Pastorale de Monseign. l'Archeveque de Cambrai au Clergé. A Valenciennes 1704.*

*pour iustifier les promesses faites a l'Eglise, que la verité conserve dans son sein un éclat si supérieur, qu'il soit impossible a tout homme de s'y méprendre. *)* Tum porro Pontificem & Episcopos, ait, non Legislatores, sed iudices esse, quos oporteat sequi legem: legem vero in Ecclesia vivam esse fidem fidelium, quam non semper maior numerus Episcoporum sequatur, sed saepius minor pars, eaque persecutionibus pressa. Totum Viri illius Systema, breviter exposuit Scriptor libri Gallici *l'unité, la visibilité, l'autorité de l'Eglise & la verité renversées par Constitution de Clement XI. Unigenitus*, qui in Praefatione docte hac de re egit. *) Et quid tandem reliquum est, nisi ut istos flexus sententiarum, illa dubia, incerta aut Sophistica relinquamus auctoribus suis? qui ubi pedem figant, si iudicio doctrinaque non destituuntur, plane non inveniunt.

§. 49.

Reliquum est ultimum refugium, ad quod se recipiunt, quoties se in tuto collocare volunt. Traditionem enim tanquam praecipuum asylum colunt, inque eo multum fiduciae collocant. Quid vero est traditio? id quod ore ab Apostolis traditum est, quemadmodum Bossuetus eandem finit. Lepide profecto, quasi nobis hodie constare posset, quid illi docuerint, nisi scripto traditum esset. Et neminem, opinor, tam stupidum esse in coetu Pontificio, qui existimet, quod Apostoli privatim docuerunt, orali traditione ad nos usque propagatum esse. Veneramur &
nos

*) p. 21. **) §. 2. p. 12. seq.

nos omnia, quae Apostoli docuerunt: id quaeritur, unde certi esse possimus, hoc illudque Apostolos docuisse, nisi scripto traditum servatumque sit? Et id quaeritur porro, an doctrinae capita, de ritibus enim non disquiritur, Apostoli tradiderint ore, non vero scripserint? & an nobis hac de re constet? Et esse ritus quosdam ab Apostolis institutos, abrogatum esse Sabbati cultum & in diem Dominicam translatum, & alia hisce gemina, non diffitemur, sed & pariter credimus, ea sancta instituta, quae universa ab origine Ecclesia observavit, licet de eorum auctore non constet, Apostolis recte adtribui. Sed hac de re nulla est controversia, cum de doctrina fidei, de necessariis ad salutem capitibus, quaestio sit; quemadmodum nostri constanter monuerunt.

§. 50.

Sed audiamus nunc porro, qua ratione vel ipse Celeberrimus Du Pinus traditiones adstruat, ut & simul easdem evertat. Et primum quidem generatim de traditionum usu scribit, *o) quoique ces livres (divins) contiennent les principales veritez de la religion, la Tradition de l'Eglise n'a pas cesse d'être d'une grande autorité, pour expliquer, pour confirmer, & pour développer les veritez contenues dans l'Ecriture sainte.* Mitto nunc reliqua, idque unice quaero, unde certi reddamur, hoc illudque traditum esse? Respondet Vir. CL. *Le temoignage des Peres est un de principaux moiens de connoître la véritable tradition de l'Eglise, mais pour être une regle infallible, il faut, que leur consentement soit unanime, qu'ils as-*
su-

surent une chose, comme etant une doctrine de tradition, recue par toute l'Eglise: & que cette doctrine concerne la Foi, ou la religion. O! ad quantas angustias venerabile illud lateque patens traditionis nomen hoc modo perductum est! Quam hoc nihil est, quod sub ea voce latet! Et quam lubricum, quam incertum hoc principium est! Nimirum traditio usum suum habet in explicanda, confirmanda & eruenda veritate in Scriptura tradita. Non est itaque principium, sed subsidium eo melius interpretandi principium. Traditio vero cum potissimum testimoniis Patrum dicatur niti, in amplissimum campum deducimur, in quo sudoris plurimum erit & investigationis. Et quidem ars Critica perquam necessaria ad fundandam fidem erit, quae prius viam facere, ostendereque debet, quae Patrum scripta genuina, quae spuria sint, quae interpolata, quae scriptoris mens ac sententia, & quae hisce gemina. Quam hic diversa sentiunt Pontificii? Quam multa reiiciunt nuperi scriptores, cum primis Galli, quae Hispani & Itali probant? Haecne ab illis hominibus exspectari poterant? qui viam examinis adeo contemnunt, viam vero auctoritatis tantopere commendant. Reipsa enim ad examen nos vocant difficile & laboriosum, quodque ne millesimus quidem instituere possit. Nihil consultius hic foret, quam ut Ecclesia definiret, Constitutiones Apostolicas, interpolatas Ignatii Epistolas, Dionysii Areopagitae opera, defensas a Turriano Pontificum Epistolas, &c. vera esse scripta, & ad traditionem fundandam idonea, ne labore hic opus & inter varias sententias haerendum esset.

Ipsē tamen agnoscit, ne fallat regula, omnium Patrum consensum requiri: quin diserte addit: p) *le sentiment d' un ou de plusieurs Peres n' est pas infallible*. Nunc velim omnes quosvis iudices esse, qui in Patribus non sunt hospites, quando tandem universalis consensus, & in quam paucis articulis, reperiri possit. Consentiant, fateor, in Symbolo Apostolico: quamvis ita consentiant, ut diversae *ᾠσεις* & loquendi modi in varia lectores distrahant, quod ante Concilium Nicaenum vel in ipso summo Trinitatis mysterio, quoties de illo agunt, perspicuum est. Sed quid si vel universalis omnium consensus probari posset, id nondum sufficeret, ipso viro docto iudice: defendere simul debent, & asserere rem quandam traditam ab universa Ecclesia: tum & res illa fidei & religionis esse debet. Vicimus profecto: iaceant & perpetuis tenebris involvantur: traditiones. Si traditio ab universa Ecclesia recepta esse debet, indeque valorem accipit, evidens est, Patres testes tantum esse de doctrina suae aetatis, quam illi noverant ab Ecclesia receptam esse. Quin adeo non poterit traditio nobis obiici, quae omnem suam vim ab Ecclesiae fide habet. Si aquae ductum nominarent, si testimonium, veritatem non defererent: nunc cum eam Scripturae tanquam principium adiungunt, & eandem tamen ab Ecclesiae universalis fide suspendunt, principio huic aliud principium adiungunt. Sed nescio, quis huius principii contra nos usus esse possit? qui primae Ecclesiae & Patrum

I

Aposto.

Apostolicorum testimonia non reprobamus, sed lubentes admittimus, eosque nobis adstipulari contendimus. Neque tamen alios Patres interpretui habemus, sed eorum dona colimus, & quod Scripturae non adversum est, tanquam *λείψαναι* quantivis pretii exosculamur.

§. 50.

Sed plura sunt, quae traditioni exequias ire nos iubent, eamque mortuorum loco habere. Quaeritur enim, si omnes Patres in decidenda quaestione mere Theologica consentiant, utrum eorum sententia errori non possit obnoxia esse? Num adeo tuto omnia & sine ulla haesitatione credere possumus? Du Pinus id negat, *e)* Melchiorum Canum secutus, simulque inter fidem moresque, & ea quae ad aedificationem proximi non faciunt, distinguit. Omnes Patres uno ore quidquam affirmantes certam fidem non faciunt: in rebus aliis falli fallereque possunt: in rebus fidei morumque non possunt. Et quare hoc? quia Ecclesia universalis errare nequit. Quis hic vero circulus, quis itus reditusque disputantium? Quare Ecclesia universalis errare nequit? quia traditio universalis Patrum id docet, ut supra §. 44. vidimus. Quaero nunc porro, cur traditioni huic standum est? & mutatis verbis respondetur: quia Ecclesia penitus a fide deficere nequeat. Num recte dico: homo est bonus, quia est albus, & albus est, quia est bonus. Egregiam sane demonstrationem aniculis commendandam! Logici id vocant *τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν*, &
e) loc. cit.

merito

merito inter summa disputantium vitia collocant. Dicam & plura : Melchior Canus, & Vir doctus, qui eum sequitur, in rebus fidei traditionem suscipiunt, in re facti negant semper illi fidem haberi posse. Quid vero est traditio ? Bossuetum audivimus respondere, quod sit doctrina Apostolica, ore prolata, scripto non tradita. Quaestio facti est, an id, quod traditur, docuerint Apostoli, & quidem viva voce, & non scripserint, sed hoc modo Ecclesiae tradiderint. In hac quaestione facti, illis iudicibus, tuto Patribus credi nequit, cum in re fidei & morum tantum falli ex eorum sententia nequeant, possint in re facti. Et incertior adeo sum, quam antea, eorumque ipsis principiis dubius redditus : praesertim cum videam Papiæ traditiones de dictis rebusque gestis Apostolorum reiectas esse ab ipsis illis Patribus, ad quos nostri provocant.

§. 53.

Nondum hic scrupulorum finis, sed unus ex alio subnascitur. Quae Apostoli viva voce tradiderunt, Patres seculi tertii non nisi ex priorum Doctorum scriptis haurire potuerunt. Cyprianus ex Tertulliano sua hausit : Tertullianus Iustini Martyris scriptis usus est, quemadmodum alibi me probasse memini. Sed unde haec Iustinus hausit ? a Sene, nescio quo, a quo ad fidem perductus est. Id nunc quaeritur, an hic ille primus errare potuerit, quod supra concessum esse novimus. Quod si vero ille primus erravit, num sequentium Patrum calculus errori adiectus verum reddere poterit, quod falsum erat ? Et

quot hic testes erunt, unus, an tres? Scriptores mediae aetatis, qui Eginhardum aut Adamum Bremensem exscripserunt, numero plures, & re ipsa tamen nonnisi unus sunt Eginhardus aut Adamus. Unius vero sententia falli potest, cum ne plurium quidem consensus sufficiat. Nos vel uni fidem adhibemus in doctrinis, cum illae Scripturae S. conveniunt, & fidem historicam non denegamus viris eiusdem aetatis ac fide dignis, facileque illis credimus, quoties suae aetatis doctrinas enumerant. At num Pontificii ex suis principiis id facere possint, alia quaestio est, quam nunc quidem fusius excutere haud vacat. Quod si vero non de doctrinis, sed modo interpretandi Scripturam generatim disquiritur, nihil est, quod latebras hic quaerant, & ad traditionem adeo provocent. Et quod ad Propheticos libros adtinet, aenigmata sunt ante eventum, teste Jrenaeo, & ut Daniel cecinit, eorum interpretatio ultimae cum primis aetati reservanda erit. Patres hic adeo tanquam viae duces sequi haud commode possumus. Universum Scripturae corpus quis sine linguarum cognitione poterit cognoscere & interpretari? ea tamen Patres caruisse ne ipsi quidem diffitentur. Quid itaque Patres & consensus Patrum obiiciunt? Examine opus est in lectione Patrum; non hi itaque norma sunt, aut principium fidei.

§. 54.

Sed ero liberalis, & traditioni interim suum locum pretiumque relinquam, ita tamen, ut vel ex illa ostendam, contra omnem traditionem esse, quod traditio

ditio sit principium fidei. Et primum quidem constat, quod contraria fuerit primorum Doctorum praxis, qui sola Scriptura ad demonstrandum utuntur, eamque solam aliis commendant in probando sacro fidei dogmate. Tum traditionis usum in haereticis damnant, traditionem quidem probantes, sed alio longe sensu, quam Pontificio: denique cum incerta, quin aperte falsa ex traditione commendant, aut traditioni traditionem aliam opponunt, ipsi illam contemptui exponunt. Possent haec omnia fusius probari: sed tangenda sunt potius, non ad fundum excutienda, cum id instituti ratio non permittat. Habebant vero primi Doctores egregiam occasionem commendandi traditiones, quoties ad Ecclesias Apostolicas scriberent, quibus in memoriam revocari poterant, quae ab Apostolis audivissent. At Clemens Romanus, proximus ab Apostolis Scriptor, ne semel quidem traditionis mentionem facit, sed potius hortatur; q) *ἐνκύπτετε εἰς τὰς γραφὰς, τὰς ἀληθεῖς ῥήσεις πνεύματος τῆς ἀγίας*: qui & porro non ad ore tradita, sed ad Epistolam Pauli ad Corinthios provocat. r) Et quid Ignatius, sanctus ille Martyr, Apostolorum discipulus, fecit? Cum haereticos ex traditione confutare posset, atque facili negotio fidem Apostolorum omniumque fidelium primi seculi percensere, hoc omne silentio involvens, iubet *προσέχειν τοῖς προφῆταις, ἐξαιρέτως δὲ τῷ εὐαγγελίῳ*. s) Ibi enim legi poterant & inveniri *δόγματα κυρίως, καὶ τῶν ἀποστόλων*, in quibus ut confir-

I 3

men-

q) *Ep. I. §. 45. p. 76. Ed. Patr. Apost. Irigii.* r) *§. 47. p. 81. s) ad Smirn. §. 7. p. 8.*

mentur studium operamque Magnesianos adhibere voluit; t) quae Judaizantibus opponit in antecedentibus, & in doctrina de morte, resurrectione Christi, & eius in nobis virtute quaerit. Ut haec omnia in Scriptura luculenter sunt exposita, ita hanc quoque alibi laudibus innumeris depraedicat, Evangelium & Apostolos una cum Prophetis colere semet ostendens, quos denuo Iudaismo opponit, qui Jesum Christum ignoret. u)

§. 55.

Est & alius locus apud eundem Ignatium, qui quamvis a Baronio aliisque in peregrinum sensum rapiatur, nihilo minus tamen aperte traditiones convellit. x) Hortatus erat, ne quidquam per contentionem facerent, sed κατὰ χριστομάθειαν, secundum doctrinam Christi. Hisce opponit homines nimis scrupulosos, qui non Christum in animo habitantem quaerant, sed de lectione, de tabulariis, in quibus antiqui Codices servantur, unice solliciti sint, alias non credituri Evangelio. Repeto eorum verba, quae Ignatius servavit: εἰ μὴ ἐν τοῖς ἀρχαίοις εὕρω, ἐν τῷ εὐαγγελίῳ & πιστεύω. Perinde est, siue legas, ἀρχαίοις, in antiquis, sc. Codicibus, an vero ἀρχαίοις, seu tabulariis Ecclesiarum, dum illi in hisce servarentur: sensum haec commodum reddunt, quod Evangelio fidem habere noluerint, nisi autographa scriptorum considerassent. Respondet Ignatius; nullum de veritate dubium esse, ita enim scriptum esse: illis vero persuasum non esse, nisi

t) ad Magnes. §. 13. p. 52. u) ad Philadelph. §. 51. p. 60. x) l. c. §. 8. p. 64.

σι ἐτι πρόκειται, quod ob oculos versetur, ipsique inspexerint. Nunc autem suam fidem sententiamque pergit subiicere, piam admodum & Christianam: sibi horum Codicum loco esse Iesum Christum, cuius crucem, mortem, resurrectionem, & fidem per ipsum, qua iustus reddi cupiat, scrutari malit. Quid hic promptius dici potuisset? quam ad traditiones confugiendum esse: easde vera lectione & sensu unumquemvis convincere: Ecclesiae universae consensum hic sufficere. At Ignatius e contrario doctrinam de Christo malebat in animo habitare, ibique operari iustitiam, quam Codices αὐτογράφως scrupulosius quaerendo, & salutaria negligendo a Christo extorrem esse. Apprime huc faciunt verba Tertulliani, quae hisce subiicienda esse existimo. *Age iam, qui voles curiositatem melius exercere in negotio salutis tuae: percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsae adhuc cathedrae Apostolorum suis locis praesidentur; apud quas ipsae authenticae literae eorum recitantur, sonantes vocem & repraesentantes faciem uniuscuiusque. γ)*

§. 56.

Neque alia erat S. Polycarpi mens, & qui traditiones plane nesciebat, cum Philippenses non nisi ad Epistolas S. Pauli revocat. Verba oppido aurea sunt, & digna, quae hic subiiciantur. Dixerat, non sponte se literas hasce scripsisse, sed a Philippensibus provocatum, cum tamen neque ipse, neque alius sibi similis sapientiam τῆς μακαρίας καὶ ἐνδόξης παύλης sequi possit. Fuisse eum, pergit, Philippis praesentem
eius

γ) Libro de Praescript. 2) Epist. ad Philipp. §. 3. p. 374.

eius aetatis hominibus, ibique docuisse curate: ἐδίδαξεν ἀκριβῶς καὶ βεβαίως τὸν περὶ ἀληθείας λόγον ὃς καὶ αἰπὼν ἐγράψεν ἐπιστολάς, εἰς αἷς εἰάν ἐγκύπτῃτε δυνήσεσθε οἰκοδομεῖσθαι εἰς τὴν δοθεῖσαν ὑμῖν πίσιν, & reliqua. Nihil clarius esse poterit ad destruendas traditiones, quam quod Paulum praesentem Philippensibus suae aetatis curate firmiterque dicit annuntiasse Evangelium. Num vero ad ejus ore traditas doctrinas illos remittit? minime gentium, sed ad Epistolas, quae ipsos in fide aedificare possint. Omnes Philippenses sine ullo discrimine, sine ullo traditionis auxilio instrui eo modo poterant, per solas Pauli literas, & quidem per solas ad Philippenses scriptas. Nescio quid clarius pro sufficientia & perfectione Scripturae dici potuerit? qua stante traditionum nullum erit pertium. Et quid in Iustino M. praesidii habent? qui suas ex Scriptura ἀποδείξεις unice instituebat, quod ipse Iudaeus Trypho agnovit. a) Neque id negligendum est, quod postquam verba Christi repetiisset: b) nemo novit Patrem, nisi Filius, neque Filium, nisi Pater, & quibus Filius revelaverit, egregie confestim addat: ἀπεκάλυψεν ἡμῖν πάντα, ὅσα καὶ ἀπὸ τῶν γραφῶν διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ νενόηκαμεν. Revelavit itaque nobis omnia, quae ἔξ ex Scriptura per gratiam eius cognovimus. Pontificii in verbis Iohannis XX. 30. non omnia Christi dicta & gesta scripta esse, reperisse se existimant pro traditionibus suis, non quod pueri in faba, quibus contradicens Iustinus omnia revelata, nimirum quae de Christo scitu necessaria, ex Scriptura patere tradit. Pontificii sine tradi-

a) Dial. cum Tryph. Opp. p. m. 277. b) p. 326.

traditione Scripturae intelligi negant; Iustinus aliter clavem referendi abstrusa Scripturae intelligendique mentem Spiritus S. ostendit, non hominum opinionationes, sed Dei gratiam. c) *Num putatis, o viri, scribit, nos unquam haec in Scripturis intelligere potuisse, nisi voluntate Dei, qui ista voluit, ἐλάβομεν χάριν τῆ νοήσαι, gratiam accepissemus intelligendi, qua Iudaeos carere ex Deut. XXXII. ostendit. Hanc unicam viam & nos studiose commendamus, perque eam ut deducamur & volumus, & piis precibus expetimus: neque tantopere de Dei gratia desperamus, ut ad hominum auxilia confugiendum esse existinemus.*

§. 57.

Haec aliaque pii Doctores ea aetate tradebant, quibus plura addi nunc quidem possent ex reliquis secundi seculi Scriptoribus. Sed missis nunc illis videamus, eos traditionem secutos traditiones damnare, quod causae Pontificiae iugulum petit. Clemens Alexandrinus d) Petro egregium illud dictum tribuit: *ἃ δὲν ἄτερ γραφῆς λέγομεν: nihil sine Scriptura. Id scriptum non esse, sed traditum agnoscent Pontificii, simulque fatebuntur, si haec vera sunt, non posse quidquam defendi, nisi praevia Scripturae autoritate, eaque adeo omnia capita, quae sine Scriptura invehunt, aliena esse a doctrina Christi & Apostolorum. Hanc traditionem secutus Tertullianus scribebat: non recipio, quod extra Scripturam de tuo infers. e) Alibi a Scripturae silentio concludens, id negat verum esse, quod tacet*

K

Scri.

c) p. 346. d) Stromat. lib. VI. p. 805. Edit. Potter. e) Libro de carne Christi, c. 7. p. 556. Ed. Pamel.

Scriptura. *Quod non fuit, inquit, non potuit Scriptura profiteri. Et non profitendo, satis probavit, non fuisse: quia profiteretur, si fuisset. f)* — *Scriptum esse doceat Hermogenis officina. (ex subiacenti materia facta esse omnia.) Si non est scriptum, timeat vae illud adiacentibus aut detrahentibus destinatum. g)* Addo hisce, quae Cyprianus, Tertulliani discipulus, egregie monet. Disputabat ille cum Stephano, Romano Episcopo, de haereticorum baptismo, cumque hic ad traditionem provocaret, Cyprianus e contrario quaerit, unde haec traditio ortum ducat? *Utrumne de Dominica & evangelica auctoritate descendat, an vero de Apostolorum mandatis & Epistolis veniat? Ea enim facienda esse, quae scripta sunt, Deum testari, ad Iesum Nave dicentem, non recedat liber legis huius ex ore tuo, &c. Si ergo, pergit, aut in Evangelio praecipitur, aut in Apostolorum Epistolis aut Actibus continetur, — observetur divina haec & sancta traditio. h)*

§. 58.

Irenaeus quoque, quem tantopere obiiciunt, noster est in hac causa, quod nemo ignorat, qui veras hic sequitur notiones, quae eius, dum scriberet, animo obversabantur. Constituerat is autem tertio libro i) ex Scriptura confutare haereses suae aetatis; quapropter ad solam veram ac vivificam fidem provocat, quam ab Apostolis Ecclesia percepit, & distribuit filiis suis. Ab his dispositionem salutis nostrae nos didicisse per Evangelium, quod quidem tunc praeconiauerunt, postea vero per Dei voluntatem in scriptis

f) adversus Hermog. c. 27. g) l. c. c. 22. h) Epist. LXXIV. p. m. 211. i) Praef. lib. III.

ptis nobis tradiderunt, fundamentum & columnam fidei nostrae futurum, k) Ex mente itaque Irenaei Evangelium scripto mandatum est columna & firmamentum fidei, idque non aliud est & diversum ab eo, quod ore prolatum est. Illud Evangelium Gnostici haud parum contemnebant, adiungentes traditionem, neque tamen, cum traditio opponeretur, ea convicti recedebant. Quapropter Irenaeus pergit; *l)* cum ex Scripturis arguantur haeretici, in accusationem convertuntur ipsarum Scripturarum, quia sint varie dictae, & quia non possit ex his inveniri veritas ab his qui nesciant traditionem. Non enim per litteras traditam illam, sed per vivam vocem, ob quam causam & Paulum dixisse: sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam autem non mundi huius. Adnotatum iam est ab aliis, quod Pontificiorum sententia Gnosticae propius accedat, cum & obscuritatis accusent Scripturam, & sine traditione eandem satis intelligi posse negent. Quin & fuerunt inter illos, qui eodem argumento traditiones tueri voluerunt: ex quorum numero nunc Bellarminum *m)* nominasse sufficiat. Huic vero traditioni aliam opponit Irenaeus, constantem nimirum annuntiationem verbi Apostolici, quod per Dei voluntatem in scriptis nobis tradiderunt, ut supra eum dicentē audivimus. Verbi scripti, inquam, traditionem, annuntiatam a Presbyteris intelligit, quod perquam manifestum est. Haeretici in doctrina de Deo errabant: hisce autem opponit Scripturam, & cum traditionem adderet, & ad Clementem Romanum provocaret, non arcana

K 2

quae

k) *ibid. cap. I. l) Cap. II. m) Lib. IV. de Verbo Dei. cap. 8.*

quaedam, sed in scriptura tradita ex eius Epistola repetit. *n*) Cum porro dixisset, *multas gentes barbarorum, eorum, qui in Christum credunt, sine charta vel atramento scriptam habere per Spiritum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodire*; mox subiungit prima religionis Christianae elementa de Deo creatore, & redemptore Christo, quae clare in Scriptura exposita sunt. Si quis vero typum salutaris doctrinae ex Scriptura sumtum traditionem nominare velit, nulla ex parte refragabimur.

§. 59.

Et iuvat hic omnino vim argumenti, quo utitur Irenaeus, aliquanto sollicitius intueri. *Qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesiis, ait, & successores eorum usque ad nos, nihil tale docuerunt, neque cognoverunt, quale ab his (Gnosticis) deliratur.* *o*) Argumenti vis negativa est, ut vocant a silentio ad falsitatem dogmatum non traditorum concludens: cuius rei ratio est, quod perfectos eos esse voluerint, quibus Ecclesias regendas committerent, Et nescio, an per somnium quis intelligere possit, quid haec pro Pontificiis faciant, & cur tam impudenter hic tripudias agere voluerit Fevardentius? Quid enim? Num hoc modo concludunt, hoc neque scriptum, neque traditum est; non est itaque admittendum. Imo alio modo instituunt, dari purgatorium, nescio a quo, nescio cui, nescio quando, nescio ubi traditum est: ergo est credendum. Quin e contrario addita ratio contra ipsos potius facit. Nihil non scriptum successoribus tradiderunt, sed aperta fidei

n) Iren. l. c. c. 3. *o*) cap. 3. init.

fidei capita in sequentibus enumerata. Si mysteria habuissent non scribenda, tradidissent illis, quos perfectos volebant: quapropter non habuerunt talia, cum non tradiderint. Si cui commodum est, traditioni Pontificiae ire exsequias, ilicet, illa nunc effertur. At provocat amen Irenaeus in sequentibus ad Ecclesiam Romanam, *quam maximam, antiquissimam & omnibus cognitam* nominat: quae postquam a Petro & Paulo fundata, eam quam habet ab Apostolis traditionem & annuntiatam hominibus fidem per successiones Episcoporum usque ad nos pervenientem proferat. Sed quid haec veritati nocebunt? Praerogativam Ecclesiae in urbe Roma populosa antiquitus erectae, omnibusque notae prae Lugdunensi aut Viennensi, aliisque eius commatis, quis unquam in dubium vocavit? Illa seculo secundo doctrinam Apostolorum per Episcopos constanter retinebat: quis tam audax est, ut hinc concludat, hodiernam itaque Ecclesiam eandem & hodie incorrupte habere? Quae nunc anus est, ante quadraginta annos nullum amiserat dentem: num hinc itaque sequitur, postmodum crebra tussi nullum excussum esse?

§. 60.

Traditionis vocem vidimus admodum ambiguum esse; & Irenaeum speciatim per illam intelligere doctrinam Apostolicam ea aetate constanter servatam. Tertullianus magis laxam notionem in animo habuit; intelligit enim quamcunque consuetudinem Ecclesiasticam, a quocunque illa tradita & in usum deducta fuerit. Cum is alicubi scriberet: *p) si legem*

K 3

postu.

p) de Coron. Milit. cap. 4.

*postulas Scripturarum, nullam invenies: traditio tibi prae-
tenditur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides observa-
trix, ipsemet se in antecedentibus explicat. Et quod hu-
ius traditionis exemplum est? Ter mergit amur, lactis &
mellis concordiam prae gustamus, & reliqua. Tum alibi eius-
cemodi ritus licere putat constituere omni fidei, modo
constiterint ratione: neque auctorem respiciendum esse, sed
auctoritatem. Eandem salvo traditionis respectu quocunque
traditore censeri. Illos tum porro intelligit, quos nulla
Scriptura determinavit, consuetudo corroboravit, eosque
sine dubio de traditione ait mansisse, eorumque tanto magis
dignam rationem afferri vult, quanto carent Scripturae aucto-
ritate. q) Neque tuta hic omnia agnoscit, sed fatetur poti-
us, r) Satanam observare, oppugnare, obsidere, si qua possit — a
certa veritatis via perversis traditionibus detorquere. Talis
vero traditio, qualem Tertullianus hac voce intelli-
gebat, nihil quidquam Pontificios iuvat, quod ipsi
non hodie modo, sed dudum agnoverunt. Antonius
Gallonius, cum de Monachismo S. Gregorii contra Con-
stantinum Belotum, Monachum Benedictinum, scri-
beret, negaretque cum Baronio, Gregorium M. Bene-
dicti regulam professum esse, alter vero ad traditio-
nem provocaret, respondebat, Belotum nescire, quid
vox traditionis in Ecclesia significet. Intelligi per illam,
quae per Apostolos tradita, & ab omnibus omni tem-
pore observata fuerint: quale signum crucis existi-
mat esse: reliqua non esse ad traditionem referenda,
etiamsi vel mille testibus confirmari possent. s) Si cui
lubet,*

q) adversus Psychicos cap. 10. r) de Poenit. cap. 7. s)
Conf. Du Pin. Nouv. Bibl. T. XVII. p. 7.

lubet, probet nunc ex Tertulliano eundem vocē traditionis non nisi ritus Apostolicos intellexisse, quod quam falsum sit, ex dictis manifesto constat.

§. 61.

At enim vero quam lubrica, quam incerta vel ipsa illa de ritibus traditio seculo secundo fuerit, in controversia de die paschatos in memoriam resurrectionis Domini celebrando evidenter patuit. Scindebat illa disquisitio in partes Ecclesiam; utraque parte ad Apostolos provocante. Polycarpus, Smyrnae Episcopus, *erat Apostolorum auditor, & ab ipsis Episcopus constitutus,* t) qui diem paschatos decima quarta luna celebrandū esse defendebat, Anicet & Ecclesiis Occidentis in Dominicum festum hunc diem reiiciendum esse contendentibus; utrinque tamen ad traditionem provocabant. Testatur id Irenaeus, apud Eusebium, u) & Anicetum, ait, Polycarpo persuadere non potuisse, ut observare desineret, *quippe qui cum Johanne Domini nostri discipulo, & cum reliquis Apostolis, quibuscum familiariter vixerat, eum morem perpetuo observasset.* Neque item Anicetus Polycarpo persuadere conatus est, pergit, *ut observaret, cum Anicetus eorum, qui ante se fuerant presbyterorum morem sibi retinendum esse diceret.* Quis hic non perspicit, quam incerta res sit traditio? Seculo II. in una eademque re ad contrarias traditiones provocabant; Iohannem sequebatur Ecclesia Orientis, Presbyteros, maiores suos, Anicetus, quin & Petrum, cui diserte id alibi adscribitur, quod huius traditionis auctor fuerit.

t) Chron. Alexandr. ad A. 158. u) Histor. Eccles. Lib. V. c. 24.

rit. Cui hic credendum? Petro forsan, cui claves regni coelorum adtributae, ut fores coeli pro arbitrio clauderet atque reseraret. Ita visum est Regi Anglorum Oswi, cum de celebratione Paschae Synodum congregasset, unaque pars ad Iohannem provocaret, eo quod dilectus Christi discipulus fuerit, altera Petro primas partes deferret, eo quod claves coelorum administraret. Is autem Petro hic ad stipulandum esse existimabat; egregiam ob causam, & memoriae omnium seculorum commendandam. *Hic est ostiarius ille, dicebat, cui ego contradicere nolo, sed in quantum novi, vel valeo, huius cupio in omnibus obedire statutis, ne forte me adveniente ad fores regni coelorum, non sit, qui reseret, averso illo, qui claves tenere probatur. x)* Et nisi hoc argumentum fidem faciat, persuadeatque, non video, cur potius Aniceto & Victori credendum sit, quos tamen, dum Calendarium reformaret, Gregorius XIII. deseruit, novumque tempus Paschatos festo adsignavit, traditioni utrique finem tandem faciens.

§, 62.

Quo tandem pedem referimus iu regno Pontificis, instabile reperitur solum, ut ubivis lapsum expectare debeant: intutum mare, cuius fluctibus iactentur adeo ac absorbeantur. Nihil itaque mirum, in eorum coetu plures esse nullius fidei, nullius religionis, homines libertinos, & naturalistas: alios stupide credere, quod Ecclesia credit: & hanc, quod illi credunt. Hinc & autumamus proflue-

re,

x) Beda Hist. Gent. Angl. lib. III. c. 25. p. 135. ed. Colon. 1560.

re ; quod in probando adeo lepidi sint ac festivi ; & ne-
 scio quam plumbeis rationibus suas opiniones fulci-
 ant. Et quidni Sceptici essent , qui talibus argumentis
 utuntur , ex quibus nulla arte vel unicam guttam ex-
 torquere possis , quae probationem redoleat. Capiamus
 exempla , prouti memoria eadem suppeditat. Deus
 ad Petrum dixit , pasce oves meas , ego pro te oravi ,
 ne fides tua deficeret , ergo Pontifex in decernendo e
 cathedra falli nequit. Quod Pontifex praeter Ecclesi-
 asticam & potestatem habeat in temporalia Regum ,
 id in celebri bulla , *Unam sanctam* , egregie ostenditur
 verbis Christi ad Petri verba , hic sunt bini enses , re-
 spondentis , sufficit. Quod vero deinceps iubeatur
 gladium in vaginam recondere , commonstrat ,
 gladium in potestate Pontificis Romani esse , ut eum
 recondere & e vagina educere possit pro arbitrio.
 Omnis potestas a Deo est ; at Pontifex Dei vicarius
 est ; omnis itaque potestas Pontifici subiecta erit .
 Ieremias gentibus & imperiis praepositus erat , ut ea
 destrueret : Papa itaque Romanus Reges a thronis
 suis deiicere , alios in eorum locum subrogare , quin
 & trucidare & homicidas contra illos conducere pot-
 est , quando id animo illius lubet. Homo spiritualis
 iudicat omnes homines , & a nemine iudicatur ; Pa-
 pa itaque omnium iudex est , & a nemine iudicari pot-
 est , etiamsi omnes homines ad inferos seducendo de-
 iiceret. Quod autem omnes illius pedes osculari de-
 beant , clare scriptum est in Psalmorum libro : aethio-
 pes venient , seque coram eo prosternent , inimici
 eius terram lingent , omnes Reges eum adorabunt ,
 omnes gentes ipsi servient. In Concilio Lateranensi V.
 sapienter animadversum est , Pontificem super omnes
 L quos.

quosvis imperio eminere, quia dictum est Psalmo 45. accinge, o heros, gladium super femur tuum. Pene oblitus sum Innocentii III. qui superilluminatissime auctoritatem Pontificiam c. *solitae, extra de maior. & obedientia* demonstravit, sic scribens. *Nosse debueras, quod fecit Deus duo luminaria magna in firmamento coeli, luminare maius, ut praeesset diei, & luminare minus, ut praeesset nocti: utrumque magnum, sed alterum maius. Ad firmamentum itaque coeli, id est, universalis Ecclesiae, fecit Deus duo magna luminaria, id est, duas instituit dignitates, quae sunt Pontificalis auctoritas & regalis potestas. Sed illa maior est, haec minor, ut quanta est inter solem & lunam, tanta inter Pontifices & Reges differentia.* Unicum addam, idque tam affabre politum, ut vel rustico risum excutere posset. Omnia subiecisti sub pedibus eius, hoc est, Papae, oves, id est, simplices Christianos, & boves, id est, elatos Hebraeorum, iugo literae legis adstrictos, & inde victimandos, pecora campi, id est, Ethnicos & impios, volucres coeli, id est, beatos coelites sanctorum catalogo adscribendos, & pisces maris, id est, animas defunctorum ex purgatorio educendas. Qui ea existimat non sufficere, ut egregium demonstrandi artificium intelligi possit, ex recentioribus quoque Pontificiorum libris plura colligere poterit; in quibus enim taedio repetendis otium perdere nolo.

§. 63.

Propero ad finem; & quid salis Apostolici in Ecclesia Pontificia reliquum sit, aequum Lectori iudicium deferro. Quin agnoscunt id ipsi, quapropter alio sale, ut peregrino olim igne Nadab ac Abihu litare volunt, ne plane sint insulsi. Dum vero formulam illam recito, qua

qua salem in usus supersticiosos convertunt, id quidem meo iure expeto, ne lector rem seriam risu turbet, sed vel hinc concludat, an homines adeo sint insipidi. Sic vero proposito sale Myſtagogus graviter promuntiat. *Exorcizo te, creatura salis per Deum + vivum, per Deum + verum, per Deum + sanctum, per Deum, qui te per Helizeum Prophetam in aquam mitti iussit, ut sanaretur sterilitas aquae, ut efficaris sal exorcisatus in salutem credentium, ut sis omnibus te sumentibus SANITAS ANIMAE ET CORPORIS, & diffugiat atque discedat ab eo loco, quo adspersus fueris, omnis phantasia, & nequitia, vel versutia Diabolicae fraudis, omnisque Spiritus adiuratus.* Quin conversa ad Deum oratione pergitur: *immensam clementiam tuam omnipotens aeternae Deus, humiliter implorans, ut hanc creaturam salis, quam in usum humani generis tribuisti, benedicere, & sanctificare digneris, ut sit omnibus sumentibus SALUS MENTIS ET CORPORIS, & quicquid ex eo tactum vel respersum fuerit, careat omni immunditia, omnique impugnatione spiritualis nequitiae**) Eodem modo aqua sale conspersa ex fidei Alexandri I. Epistola Decretali in Iure Canonico y) admodum commendatur, eum in finem, ut ea cuncti aspersi sanctificentur & purificentur. Quin plures sunt usus, illique insignes, quos sal illud praebet. Sal enim divinis precibus sacrata sterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos sanctificat, atque mundat & expurgat, & cetera bona multiplicat, & insidias Diaboli avertit, & a Phantasmatis versutiis homines defendit. Et quam egregium hoc est argumentum. Si cinis vitulae san uine aspersus, populum sanctificabat ac mundabat: multo magis aqua sale aspersa divinisque precibus sacrata populum sanctificat atque mundat.

S. 64.

De ista aquae benedictione sequentia nunc ex Guili-

L 2

liel-

* Alia & in plurimis immutata forma est, quam exhibet Martene de Antiq. Eccl. ritibus Lib. I. Art. VII. p. 40. y) de Consecrat. dist. 3. cap. 20.

lielmo Durando repetere lubet: 2) *Aqua cum benedicitur, inquit, sal admiscetur, quod ab Heliseo sumsit exordium. Et fit hoc ad notandum, quod populus per aquam intellectus, ut sanctificari posset per Sacerdotis officium, verbo Dei imbuitur, quod per salem significatur. Fit ter crux super aquam & salem, quia docetur populus sanctae trinitati gratias pro sua eruditione ac redemptione referre. Per aquam quoque confessio, per salem amaritudo significatur, ex qua mixtura geminus partus procedit, seu divisio, seu separatio delictorum, ut ortus virtutum ac bonorum operum. Sed quare sal prius benedicitur, quam aqua? Respondeo, per sal intelligitur amaritudo poenitentiae, per aquam baptismus. Quod ergo cordis contritio debet praecedere absolutionem, & poenitentia baptismum: ideo prius benedicitur sal, quam aqua. Sal significat, secundum Durandum, populum verbo Dei per Sacerdotis officium imbuen- dum esse: quid vero iuvat, sal consecrare, & tanquam in mysterio repraesentare, ubi verbi divini annuntiatio negligitur? Et quam id commode factum, quod sal aqua diluant, eoque ipso ostendant, sal verbi apud illos non esse incorruptum. Id apertum est, sale Apostolico non illos imbui, qui lustrali aqua asperguntur, nec eos probe, ut decet, salitose esse, qui eam consecrant. Provocent, quamdiu lubet, ad Alexandri I. decretum; alii enim illis longe saniores vel hac ipsa in re *vo 9 eia s* quaerunt argumentum, qui insulsum ritum feriori aetate exortum esse contendunt, ex quorum numero Cl. est Du Pinus.*

§. 64.

Sed neque hic tamen solus salis benedicti usus est, cum baptismus sine illo in coetu Pontificio peragi nequeat. Catechumenis olim praebebant media aetate sal, quod ori eorum inditum fuit, quemadmodum ex Isidoro a) & Rabano Mauro b) constat. Huius quidem verba repetere licebit, quibus sal benedictum in os dari perhibet, ut per sal typicum sapientiae sale conditus foetore careat iniquitatis, & ne a vermibus peccatorum

2) Ration. divin. Offic. f. m. 56. Edit. Norib. A. 1494. a) de O. E. lib. 2. c. 21, b) Instit. Cleric. lib. 1. c. 27.

torum putrefiat. Et mansit hic ritus in Ecclesia Romana; quam in rem Durandum novimus adnotare, quod septem sint dona baptismi, quemadmodum sunt septem dona Spiritus sancti: & illa dona baptismi esse dicit salis collationem, secundo aurium & narium cum sputo linitionem, & reliqua. Existimat is quoque, *c)* sal efficere ut homo *magis illaesus servetur ad maiorem gratiam recipiendam: sal quoque significare prima fidei documenta, sine quorum condimento insulsus est omnis homo.* Sed est & alius salis usus in coetu Pontificio, in consecratione nimirum altaris & templi; ad quam, eodem Durando teste, *d)* quatuor requiruntur res, aqua, vinum, sal & cinis. Sal vero dicit in diuino eloquio pro sapientia poni, iuxta illud, *Sermo vester sit sale conditus, & Dominus inquit discipulis, habete sal in vobis, & pacem inter vos, itemque, vos estis sal terrae, quod si sal infatuatum fuerit, in quo condient.* Hinc etiam est, quod secundum legem nulla hostia sine sale offerēbatur, sed in omni sacrificio ponebatur. Ex quibus omnibus convincitur, quod sal pro sapientia ponatur: est enim sapientia condimentum omnium virtutum, sicut sal omnium ciborum. Hinc ergo est, quod nullus baptisatur, priusquam sale cibetur, etiam infantes, ut quod actu hic non possunt, habeant saltem signatione sacramenti. Sale itaque coetus Romanus haud caret; maxima quin potius eius est copia. Sed verendum est tamen, ne *ἡ θεοφροσύνη* improbet Dominus, quod toties testatus est. Et quid sal a superstitione infectum valebit, quādiu sale illo careat coetus Pontificius, quo Apostoli alios salire solebant, ne putredine perimerentur.

§. 66.

Qui sal vehit, insulsus plumbeusque esse potest, & qui veritatis sese Doctorem esse iactitat, Apostolico sale carere. Id cui non obvium erit in regno Pontificio? Wesselus Groeningensis, postquam verba Christi de sale fatuo foras proiciendo repetiisset, mascule subiicit: *e)* *grandis haec est sententia contra indignos Ecclesiae praelatos.* Imo gravis est & irae divinae testis erga omnes illos, qui ipsi & sal perdiderunt, & cum

pro

c) l. c. f. 224. d) Lib. l. c. 26. 27. f. 15. & 19. e) De potest. Eccles. Farrag. fol. 30.

pro officii ratione deberent, alios nullo modo illuminare, nec corruptionem avertere possunt. Et quis posset, qui animo fluctuat, & in dubiis praesidium quaerit, ut de salute sua certus esse, & sancta fidelium *παρρησία* ad Deum accedere nequeat? Mille his deprecatoribus opus est, qui an preces suas audiverint, Deumque rogando gratiam obtinuerint, penitus nesciunt. Sed nolo pluribus haec tangere, quae cum late pateant, & per omnes opiniones Pontificias nos deducere, Voluminis rem nos iuberent agere. Quin potius sub finem addo, providendum & nobis esse, ne aculeos perdamus, sed exemplo hoc moniti sal illud Apostolicum sollicite custodiamus, & servemus incorruptum. Hoc unico condendum erit, quod tanquam cibum mentibus nostrorum paramus: id curandum, ne insipida sint, quae dicimus scribimusque. Quam in rem sanctum Lutheri nostri exemplum sequamur, qui cum nudum Evangelium praedicaret, instauravit Ecclesiam & a sordibus repurgavit. Et si huic constanter adhaerebit, quod speramus precamurque, stabit illa immota, perpetuoq; gustabit, quam bonus sit Dominus. Vis salis ceterum sensum perit, non uno impetu: principiis obsistendum erit, ne paulatim a prima conditione sua deflectat, & tanquam inutile abiiciendum sit. Quod tot populis contingit, qui sancta hodie, prohi dolor! carent veritatis cognitione, quam ab Apostolis acceperant, id ni providemus, & nobis contingere potest. Omnem itaque adhibeamus operam, ut quae Dei munere accepimus, ad posteros incorrupte transmittamus. Ardeat in nobis ignis fidei & charitatis, ne sal lique scat, robur suum exferat sal sapientiae & amicitiae, & nunquam deerunt, qui avertere a mundo putredinem possint, quod ut fiat, Deum ex animo rogamus.

